

VÄSTSAHARA

**Europas sista koloni
i Afrika**

Lena Thunberg

← ← **Flyktingar.** Chej och Selima har flytt till flyktinglägren i Algeriet. Chejs mamma Sukeina satt i marockanskt fängelse i elva år men fortsätter som aktivist i den ockuperade delen av Västsahara.

← **Kamelskötaren.** Västsaharierna är ursprungligen ett nomadfolk i Saharas öken som har levt på sina kameler och getter. Man har bott i tält av kamelhår och följt sina djur på jakt efter vatten och bete.

Utgivare: Föreningen Västsahara

Form: Ulla-Karin Karlson

Tryck: Markaryds Grafiska

Omslagsbild framsida: Monica Zak

Bilder första uppslag: Kim Naylor

Bilder sista uppslag: Casper Hedberg

Baksida: Gerardo Lizano

Utgivningår: 2013

ISBN: 978-91-981185-0-6

VÄSTSAHARA

Europas sista koloni i Afrika

Lena Thunberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	10	En ny republik föds.....	32
KARTA.....	12	Mauretanien sluter fred	32
FAKTA OM VÄSTSAHARA	13	Den okända muren byggs	32
NÅGRA VÄSTSAHARISKA RÖSTER:		Det långa utnötningskriget.....	33
Sultana: "De slog oss överallt"	14	OAU vacklar.....	34
Leaarousi: "Jag hatar öknen"	16	Frankrike och USA stödjer Marocko.....	34
Aminatou Haidar: "Med Internet når vi omvärlden"	18		
HISTORISK ÖVERSIKT	20	FN:S OAVSLUTADE AVKOLONISERING	36
Spanien koloniserar	21	Minurso skapas.....	37
Upptäckten av fosfat.....	22	Marocko saboterar FN:s arbete.....	37
Polisario Front bildas.....	24	Ett partiskt FN?.....	38
FN kräver avkolonisering.....	24	"Marocko kontrollerade hela processen"	39
Marocko träder in på arenan	25	Nya spelare på plan	39
Internationella Domstolen i Haag	25	Folkomröstningen uppskjuten igen.....	39
Gröna Marschen	29	Röstlängden publiceras	40
Trepartsöverenskommelsen i Madrid	29	FN på väg att överge Settlement Plan?.....	40
Flykten.....	30	Polisario vädjar om stöd för planen	40
Olof Rydbeck – persona non grata	31	Uppmanas lösa dödläget	40
		Protester mot FN.....	41

Splittrat säkerhetsråd	42	Proteststorm	56
Ny plan	42	Amerikanska och franska oljeintressen	56
Polisario accepterar, Marocko säger nej.....	42	Ett kommande oljeeldorado?.....	57
Vad var James Bakers verkliga uppdrag?.....	43	Sol och vind.....	58
Ny marockansk giv och nytt FN-sändebud	43	Folkrättsexpert: Kristallklar fråga	61
Den ockuperade tvingas förhandla	45		
Marocko vägrar självständighet.....	45	DEN OCKUPERADE DELEN AV VÄSTSAHARA.....	62
Van Walsum tvingas gå	45	De försvunna.....	64
FN-styrka utan MR-mandat.....	46	Förföljelserna fortsätter	66
"United Nothing"	47	Den första västсахарiska "intifadan"	66
		Mohamed Daddach	66
		Protester från Amnesty.....	67
RÅVARORNA OCH STÖLDEN.....	48	Intifadan 2005	69
Fosfat viktigare än någonsin.....	49	De 15 försvunna ungdomarna	69
Enormt stöldgods	49	Gdeim Izik	70
Fosfat för vår mat.....	50	352 dödade?.....	71
Fiskrika vatten.....	50	EU måste agera!.....	71
Spanien och fisket.....	51	Brott mot mänskligheten	74
EU:s illegala fiskeavtal med Marocko	51	Militärdomstolen dömde till livstid	76
De svenska fiskarna i Västsahara	52	Journalister och politiker slängs ut.....	77
Växthus vid Dakhla	52	Ett korrupt rättssystem.....	77
"Rövarmentalitet"	54		
Handels- och jordbruksavtal.....	54	FLYKTINGLÄGREN	78
Tomater i Sverige	55	Uthålliga kvinnor	79
Är det olja det handlar om?	56		

Katastrofstöd på livstid?	80	MAROCKO	110
FN skar ned matbiståndet	80	Ett närmast feodalt samhälle	111
Ekonomisk kris i Spanien slår hårt.....	82	Grönsaker och cannabis	113
Vattnet.....	83	Analfabetism	113
Familjebesök	83	De hemliga fängelserna	113
Sjukvård i öknen	83	Rättvisa och försoning?	113
Utbildning för alla	86	Rättssystem och media.....	114
Kvinnoskola	86	Den arabiska våren	114
Administreringen av lägren	89	Frankrike och USA.....	114
En penningekonomi växer fram.....	89	EU och Marocko.....	114
DEN BEFRIADE DELEN AV VÄSTSAHARA	92	Marockanskt spionage	116
Tifariti.....	93	Marockos intresse av Västsahara	116
Muren, minorna och klusterbombarna	93	NÅGRA FLER VÄSTSAHARISKA RÖSTER:	
POLISARIO OCH SADR	96	Nhabouha: "Mina bröder är försvunna"	118
SADR:s regering.....	98	Brahim Dahane: "Marocko förbjuder oss att tala"	120
OMVÄRLDEN OCH VÄSTSAHARA.....	100	Decala: "Jag grät av glädje i fem dagar"	122
Afrikanska Unionen	102	NÅGRA VIKTIGA ÅRTAL	124
Algeriet och 80 andra stater.....	102	FÖRKORTNINGAR	125
Sverige och Västsahara.....	104	KÄLLOR	126
Ett framtida Västsahara	107	FÖR MER INFORMATION.....	127
		FOTOGRAFERNA I BOKEN	128

FÖRORD

Jag bläddrar bland alla mina texter och bilder. Vilka personer ska jag ta med? Under en period av 28 år har jag träffat så många västsaharier, som frikostigt har delat med sig av sina berättelser och erfarenheter. Jag har mött dem i flyktinglägren, i den ockuperade delen av Västsahara som jag har lyckats besöka en gång, i den befriade delen av Västsahara, i Sverige och utomlands.

Det är inget lätt val.

– Vi är övergivna, bortglömda, icke-prioriterade av FN, EU och media. Vi har ställt upp på alla krav, visat tålamod och gett allt. Nu har vi kommit till den absoluta gränsen. Nu finns inget mer att ge och inget mer att vänta. Vi har förstått budskapet, sa en bitter Polisariorepresentant Nafaa Salem redan 2008 efter 42 års väntan på avkolonisering, 33 år av marockansk ockupation och 16 år av väntan på en FN-organiserad folkomröstning om självständighet.

Nu har det gått fem år till.

Västsahara är ett icke-självstyrande territorium som ska avkoloniseras. Västsaharierna har rätt till självbestämmande och självständighet enligt FN-beslut som togs 1963 och som varje år upprepas av säkerhetsrådet.

Spanien som kolonisatör tog inte sitt ansvar att avkolonisera.

I stället lät man Marocko ockupera landet 1975. Samtidigt har Spanien behållit fiskerättigheter genom fiskeavtal mellan EU och Marocko. Det fiskeavtalet bryter mot folkrätten.

Marocko har ingen rätt till Västsahara. Det slog dåvarande Internationella Domstolen i Haag fast 1975.

Inget land i världen anser att Marocko har rätt till Västsahara.

I den ockuperade delen av Västsahara förföljs, fängslas och torteras västsahariska människorättsaktivister som vill se ett självständigt Västsahara.

I flyktinglägren i Algeriet har människor nu bott sedan 1975. Det är 38 år. Nya generationer av mer och mer frustrerade ungdomar växer upp. De vet och förstår.

Samtidigt knyter EU Marocko allt närmare sig. Obegripligt? Eller kanske inte alls.

Västsahara är en skattkammare med fisk, fosfat och kanske olja. Och fler oexploaterade råvaror finns gömda i sanden.

Samtidigt som de västsahariska flyktingarna i Saharas öken ibland kan få en burk konserverad makrill som bistånd, töms det fiskrika havet utanför Västsaharas kust av europeiska fiskebåtar.

FN-styrkan MINURSO som redan 1992 skulle ha genomfört en folkomröstning om Västsaharas självständighet är dessutom

den enda fredsbevarande styrka som saknar mandat att övervaka och rapportera om brott mot de mänskliga rättigheterna, det vill säga övergrepp på civilbefolkningen.

Och folkomröstningen om självständighet har Marocko lyckats hindra.

Kunskapen om Västsaharafrågan bland svenskar i allmänhet är inte stor. Media rapporterar sällan.

Förhoppningsvis kan denna skrift sprida lite mera ljus.

Ett varmt tack till alla de västsaharier som har berättat om sina liv och upplevelser.

Tack vare ett bidrag från Folke Bernadotteakademin har boken kunnat produceras. Den bygger på Västsahara – Afrikas sista koloni, som kom ut 2004 av samma författare och med ekonomiskt stöd från samma organisation.

Tack också till de personer som har läst min text under arbets gång och kommit med värdefulla synpunkter.

Göteborg, augusti 2013

Lena Thunberg, redaktör för tidskriften Västsahara

Sidan 6. Gdeim Izik. Hösten 2010 byggde cirka 20 000 västsaharier upp ett protesttältläger utanför den ockuperade huvudstaden El Aaiún. Efter en månad stormades lägret av marockansk polis och hundratals västsaharier greps.

Mettou: "Du är vår budbärare. Sprid informationen. Vi kan inte." Det sa Mettou, som jag träffade i den ockuperade delen av Västsahara 2008. En av många som har suttit fängslad.

FAKTA OM VÄSTSAHARA

Officiellt namn: SADR (Saharawi Arab Democratic Republic), Västsahariska demokratiska arabrepubliken, erkänd av cirka 80 stater. Republiken utropades den 27 februari 1976.

Status: Ett av 16 icke-självstyrande territorier som enligt FN ska avkoloniseras. Detta genomförde inte den spanska kolonialmakten. I stället är Västsahara (Spanska Sahara) sedan 1975 till två tredjedelar ockuperat av Marocko. Landet delas av en cirka 200 mil lång mur. Cirka 160 000 västsaharier bor i flyktingläger i Algeriet, andra i den ockuperade västra delen av Västsahara eller i den befriade östra delen. En FN-ledd folkomröstning om Västsaharas självständighet skulle ha ägt rum 1992 men har förhindrats av Marocko.

Huvudstad: El Aaiún.

Andra viktiga städer: Dakhla, Smara och Boujdour.

President: Mohamed Abdelaziz.

Geografi: Ökenlandskap med underjordiska sötvattensjöar.

Yta: Cirka 260 000 km², dvs drygt hälften så stort som Sverige.

Klimat: Torrt klimat med heta somrar och kalla vinternätter. Regn är sällsynt.

Befolkning: Av arabiskt och afrikanskt ursprung. Folkmängden är troligen sammanlagt cirka en halv miljon. Flera hundra tusen marockanska bosättare samt cirka 150 000 marockanska soldater finns i den Marocko-ockuperade delen av landet.

Språk: Hassania, en arabisk dialekt, som också talas i Mauretanien.

Religion: Islam. Befolkningen är sunnimuslimer.

Naturtillgångar: Fosfat, järn, titan, uran, vanadin, med mera. Troligen olja. Rika fiskebankar.

Kartan. Det okända Västsahara ligger bara 14 mil från Kanarieöarna. Den Marockobyggda minerade "muren" delar Västsahara i två delar, en ockuperad och en befriad. Karta: Björn Eriksson.

”De slog oss överallt”

Sultana

– Jag är inte rädd, säger Sultana lugnt med stadig röst.

Hon har just varit i Norge i en månad för att berätta om sitt liv som människorättsaktivist i den ockuperade delen av Västsahara. Nu är hon på snabbvisit i Göteborg i maj 2012 och ska vidare till Köpenhamn.

Det är nästan omöjligt att se att det högra ögat är konstgjort. De spanska läkarna har gjort ett mycket bra jobb.

I maj 2007 slog en marockansk polis ut hennes ena öga. Det var en del av en våldsam misshandel mot den då 27-åriga västsahariska studentskan i Marrakesh. Sultana och ett antal andra västsahariska studenter krävde självbestämmande för västsaharierna och informerade på universitetet.

Hundratals marockanska poliser omringade universitet. Trettio studenter greps. Sultana var en av dem. En polis kände igen henne som människorättsaktivist från den så kallade intifadan 2005.

– De slog oss överallt med batongerna, över hela kroppen och på huvudet. Och mig slog de rakt i ögat. Det gjorde fruktansvärt ont. Jag satte händerna framför ansiktet och lutade mig fram. Då föll hela ögat ut i min hand, berättar Sultana om den där majkvällen.

– Poliserna placerade mig i en ambulans. Jag andades ut, nu

skulle jag till ett sjukhus. Men ambulansen var full av civilklädda poliser. De fortsatte att slå mig, att håna och förödmjuka mig. De körde mig till polisstationen vid det berömda torget Djemaa El Fna i den täkta bilen. När jag hörde alla glada skratt från turister och kände dofterna från mat och grönsaker, började jag gråta.

Nu följde timmar och dagar av extremt våld och övergrepp i turistparadiset Marrakesh.

– Alla studenter förnedrades och misshandlades. Männen hängdes upp nakna i handfångslen.

– Till slut körde de mig i alla fall till ett sjukhus, men där var det smutsigt och fullt med insekter. Polisen kom med en massa dokument och tvingade mig att skriva under genom att trycka mitt finger mot dokumenten.

– Jag fördes efter ett tag till en polisstation och något som skulle föreställa en rättegång. Där anklagades jag för att spionera för Polisario och för att vara beväpnad.

Sultana skrattar när hon berättar.

– De gör alltid så. De bara hittar på olika saker.

Sultana dömdes till åtta månaders fängelse. Sedan lyckades hon ta sig till Spanien där hon fick adekvat behandling för sina skador och ett konstgjort öga.

2009 återvände hon till den ockuperade delen av Västsahara. När hon klev ur flygplanet vecklade hon ut Västsaharas flagga, en oerhörd provokation för ockupationsmakten Marocko.

– Jag vet inte hur många gånger jag har misshandlats, säger Sultana och skrattar igen. Jag är ständigt övervakad och förföljd.

Hon verkar fullständigt orädd.

I oktober 2011, ett år efter att marockansk polis och militär

Straffet. Sultana släpas iväg av marockanska poliser i El Aaiún i mars 2013 i samband med att FN-sändebudet Christopher Ross ska besöka den ockuperade delen av Västsahara.

hade stormat och bränt ned det fredliga protestlägret Gdeim Izik utanför Västsaharas ockuperade huvudstad El Aaiún, samlades västsaharier i en manifestation. Sultana var också där. Ett högre polisbefäl tog då fram en batong med spik och sa:

– Jag ska slå ut ditt andra öga också.

Han misslyckades denna gång. Batongen med spiken träffade inte Sultanas öga utan i stället kindbenet. Hon har 8 månader senare ett ärr kvar efter slaget.

Hur vågar hon fortsätta protestera?

– Vi har inget val. Vi måste fortsätta så att ockupationen upphör. Vi protesterar fredligt för självständighet, som vi har rätt till.

I mars 2013 var det dags igen. Under FN-sändebudet Christopher Ross besök i Västsahara försökte en grupp kvinnor genomföra en manifestation. Sultana var en av de kvinnor som greps, släpades i benen till polisbilen, misshandlades och dumpades utanför staden.

”Jag hatar öknen”

Leaarousi

– Min bror var bara 11 år gammal när han fängslades av marockansk polis 1980. I ett helt år var han försvunnen. Mina föräldrar var utom sig av oro. När han till slut släpptes var han mycket förändrad och har aldrig helt återhämtat sig. Han var ju bara ett barn, berättar Leaarousi.

Brodern lider fortfarande av ständig huvudvärk på grund av misshandeln i fängelset. Och någon riktig skolgång blev det inte, eftersom han inte fick fortsätta i skolan.

Leaarousi kom till flyktinglägren 2001 från ockuperat område. Tillsammans med tre kompisar tog han sig nattetid över den minerade och radarövervakade muren som delar Västsahara i två delar till Polisariokontrollerat område. Den ”promenaden” är mycket farlig och har skördat liv.

Då var han 20 år gammal och vågade helt enkelt inte stanna längre hos sina föräldrar och syskon.

– Jag hade börjat engagera mig i det fredliga motståndet mot den marockanska ockupationen och den marockanska polisen hade ögonen på mig. De ville värva mig genom att jag skulle rapportera om andra västsahariska ungdomar. Jag visste ju vad som väntade om jag inte gjorde som de sa. Därför var jag

tvungen att fly, berättar Leaarousi i flyktinglägren i Algeriet elva år senare.

Västsaharierna är idag i minoritet i sitt eget land. De marockanska bosättarna lockas till de ”södra provinserna” med lägre skatt och olika förmåner.

Leaarousi ”arbetar” i flyktinglägren för anhörigorganisationen AFAPREDESA, som samlar in och sprider information om försvinnanden och övergrepp i ockuperat område. Man har också samlat in vittnesmål från alla de flyktingar som kom 1975 och som kan berätta om sina försvunna släktingar. Idag är de cirka 500, ett trauma för alla. Lever några fortfarande? Eller är de döda och var finns i så fall deras kvarlevor? Finns det andra och nya hemliga fängelser?

Leaarousi är också tolk till och från engelska för gäster på besök i flyktinglägren.

Han är frustrerad över att inget händer, att omvärlden slår dövrat till för dessa cirka 160 000 västsaharier som bor i en grusöken utan möjlighet att försörja sig själva och i ständig väntan på att rättvisan ska börja gälla även för dem.

– Det här är en politisk fråga. Det är inte pengar som vi be-

höver i första hand, även om vi lider av sjukdomar och brist på mat. Vi behöver ett politiskt stöd. Hela världen vet att vi har rätt till självbestämmande. Ändå sitter vi här beroende av allmosor, konstaterar Leaarousi.

– Våra ledare vet att Marocko ljuger och vill förhala processen.

Leaarousi vill som så många andra västsaharier se en förändring.

– Det är egentligen inte Marocko som är det stora problemet, menar han. Det är Frankrike. Utan Frankrikes stöd skulle Marocko inte kunna fortsätta sin ockupation en enda dag till.

– Många av Frankrikes forna kolonier har blivit dess vänner, men så var det inte i fallet Algeriet. En och en halv miljon algerier dog i det brutala befrielsekriget som slutade med ett självständigt Algeriet 1962. Det har Frankrike aldrig kunnat förlåta Algeriet och nu hämnas man på västsaharierna i stället. Dessutom följde Algeriet det forna Sovjetunionen. Marocko följde USA, säger Leaarousi.

– Varför är så många emot oss? Marocko får stöd av västvärlden, EU, vapen från USA, Italien, Frankrike och Spanien. Dessutom får Marocko stöd av Arabvärlden, säger Leaarousi.

– Livet här i flyktinglägren är svårt, här finns så lite, det är brist på allt. I den ockuperade delen av Västsahara kunde jag sitta på café och framför allt kunde jag gå till stranden och se havet.

Och så avslöjar Leaarousi att han egentligen hatar öknen och längtar intensivt efter havet.

– Men här finns i alla fall en frihet, vi kan säga vad vi vill och vad vi tycker. Men hur länge ska detta pågå? Hur lång tid ska det ta innan FN ger oss vårt självbestämmande och självständighet?

”Med internet når vi omvärlden”

Aminatou Haidar

– Jag tål inte starkt ljus och har fortfarande ont i ögonen, berättade Aminatou Haidar för GP-journalisten Marina Malmgren 2007.

Aminatou greps 1987, 21 år gammal, och var försvunnen i fyra år, hemligt fängslad utan rätttegång och torterad tillsammans med 70 andra västsaharier, bland andra Brahim Dahane. (Se sidan 120) Hon tvingades ha bindel för ögonen hela tiden.

– Min familj betraktade mig som död. De vågade inte ens fråga efter mig. Det var för farligt.

Hon har fängslats senare flera gånger på grund av sin fortsatta kritik mot den marockanska ockupationen och har betraktats som samvetsfånge av Amnesty International.

Aminatou Haidar är född och bosatt i El Aaiún. Hon är en flerfaldigt prisbelönad västsaharisk människorättsaktivist, som gjort sig känd för sin fredliga kamp för Västsaharas självständighet och mot den marockanska ockupationen.

Hon är ordförande i den förbjudna organisationen CODESA (Collective of Saharawi Human Rights Defenders).

I juni 2005 greps hon åter och slogs blodig av polis på väg till en demonstration under den västsahariska ”intifadan”, som hade startat en månad tidigare i El Aaiún. Hon dömdes till sju månaders

fängelse anklagad för att ha deltagit i ”våldsamma protestaktioner” och för att tillhöra en förbjuden organisation. Hon hungerstrejkade i 40 dagar i protest mot förhållandena i fängelset. EU-parlamentariker, och många andra, krävde att hon skulle frigges.

2009 var hon i New York för att ta emot ett människorättspris och flög hem via Lanzarote på Kanarieöarna. Men hon fick inte inresetillstånd i El Aaiún för att hon vägrade uppge identitet som ”marockan” på ett dokument på flygplatsen. Hon anklagades för ”förräderi”, fräntogs sitt pass och skickades tillbaka till Lanzarote.

Aminatou Haidar hungerstrejkade i en månad på Lanzarotes flygplats för att få återvända till sitt hem i den ockuperade delen av Västsahara. Hon erbjöds asyl i Spanien men tackade nej. När läkare meddelade att hon inte skulle överleva en längre hungerstrejk, sågs det att man ingrep på högsta politiska nivå i Spanien, Frankrike och USA. Den marockanska regimen tvingades ge med sig. Aminatou Haidar återvände till den ockuperade huvudstaden El Aaiún mycket sjuk och försvagad på grund av den långa hungerstrejken och sviterna av tidigare fängelsevistelser.

Hennes hem bevakades konstant av marockanska säkerhetsstyrkor. Hon förföljdes varje gång hon lämnade hemmet. Även

familjemedlemmar och vänner har hotats och kränkts, gripits och förhörts.

Trots sin sviktande hälsa har Aminatou Haidar efter 2006, när hon fick pass, framträtt vid många konferenser i Europa och USA och anklagat EU för dess stöd till Marockos "totalitära regim". "Marocko måste respektera de mänskliga rättigheterna." Hon har också anklagat Spanien för att bryta mot internationell rätt genom att inte ge västсахarierna självbestämmande.

Hämnden. Aminatou Haidar slogs blodig av polis, när hon var på väg till en manifestation under "intifadan" 2005, och dömdes till sju månaders fängelse.

Hennes son, 15 år gammal, hotades med våldtäkt av marockansk polis 2011 och hon själv blev misshandlad 2012 under en fredlig manifestation i samband med FN-sändebudet Christopher Ross besök i den ockuperade delen av Västsahara

Aminatou Haidar har fått flera internationella utmärkelser. Hon belönades 2007 med det spanska Solidar Silver Rose Award, 2008 med Robert F. Kennedy Human Rights Award och 2009 med amerikanska Civil Courage Prize.

Resorna. Hon besökte Stockholm ett år senare. 2009 hungerstrejkade hon en månad på Lanzarotes flygplats, för att hon inte fick resa in i Västsahara, eftersom hon vägrade kalla sig marockan.

HISTORISK ÖVERSIKT

Västsaharierna är ett gammalt nomadfolk, som i århundraden rört sig fritt genom Saharas öken för att finna vatten och bete till sina kameler och getter.

Västsahariernas anfäder är möjligen ett folk som på 1200-talet utvandrade från ett område i nuvarande Jemen. Men befolkningen blandades under århundradena upp med bland annat berber från norra Afrika. På 1700-talet hade denna blandning utkristalliserat sig till en grupp nomadstammar som talade hassania, en av de ursprungligaste formerna av arabiska. Hassania skiljer sig från den arabiska som talas i Marocko och Algeriet men talas också i Mauritanien. Nomaderna tillämpade en tolerant form av sunni-islam.

Privatägd jord förekom inte i nomadsamhället. Rikedom mättes i antal kameler och getter, som utgjorde basen för livsföringen och all handel. Förutom kött gav djuren mjölk, hudar och hår som användes till skålar, vattensäckar och tältduk. Det traditionella tältet, khaima, var vävt av get- och kamelhår och var medel-

Spansk koloni. Västsahara var en spansk koloni (Spanska Sahara). Polisario Front bildades 1973. En väpnad kamp mot den spanska kolonialmakten startade, där målet var ett självständigt Västsahara.

punkten i det västsahariska samhällslivet.

Ingen stam utövade någon direkt makt över de andra. Vattenhål och oaser tillhörde alla. Konflikter mellan stammarna löstes gemensamt av stamhövdingarna i det så kallade ”De fyrtios råd”, Ait Arbain.

Även om det, långt innan de koloniala gränserna drogs upp, inte fanns några formella gränser för landet, fanns det alltså en stark politisk och kulturell samhörighet mellan dessa stammar som kan betraktas som Västsaharas urinvånare.

SPANIEN KOLONISERAR

På 1400-talet började Spanien utnyttja de rika fiskevattnen utanför Västsaharas kust. Intresset för själva området var från början dock inte stort. Situationen förändrades när de europeiska kolonialmakterna på allvar började stycka upp Afrika mellan sig.

På Berlinkonferensen 1884, då de koloniala gränserna i Afrika ritades upp, tilldelades Spanien området, som fick namnet Spanska Sahara. 1912 fastställdes gränserna för landet mellan de båda kolonialmakterna Spanien och Frankrike.

Spanjorernas besittningar bestod ursprungligen av några punk-

ter längs kusten. Villa Cisneros eller Dakhla var en av dem. Några allvarliga försök att kontrollera den svårkuvade nomadbefolkningen inne i landet gjordes inte. Intresset för kolonin var i början ganska ringa hos regeringen i Madrid. Det var fisket man främst var ute efter.

Frankrike däremot, som koloniserade de omkringliggande länderna Marocko, Algeriet och Mauretanien, såg faran i att nationalismen växte i Västsahara och sedan spred sig. Det blev därför den franska armén som 1934 i staden Smara i det inre av Västsahara slutligen knäckte de västsahariska nomadernas motstånd genom att anfalla från sina kolonier. Staden Smara var västsahariernas religiösa centrum. Staden hade redan 1912 förstörts en gång och ett ovärderligt bibliotek med 5 000 historiska handskrifter hade förintats.

Efter 1934 kontrollerade Spanien i teorin det inre av sin koloni, men fortfarande besatte de bara några enstaka posteringar längs kusten. Västsaharierna fortsatte sitt nomadliv.

Efter andra världskriget ökade motståndet mot kolonialismen i hela Nordvästafrika. 1956 blev Marocko självständigt, 1960 Mauretanien och 1962 Algeriet. Detta tjänade som en inspiration för västsahariska nationalister, men det skulle dröja ända till 1973 innan det västsahariska motståndet mot kolonialherrarna hade organiserat sig verkligt effektivt.

UPPTÄCKTEN AV FOSFAT

I början av 60-talet greps den spanska regimen av ett plötsligt uppvaknat intresse för mineralfyndigheter i området. Man började leta efter olja och gjorde ett flertal fynd. Men troligen på

grund av det dåvarande låga priset på olja och landets urusla infrastruktur exploaterades ingen olja. Även järnmalsfyndigheter upptäcktes under denna tid utan att exploateras.

Intresset koncentrerade sig i stället på fosfatfyndigheterna. Redan på 40-talet hade en spansk geolog hittat fosfat, men det skulle dröja ända till 1969 innan gruvan i Bou Craa stod klar. Västsahara har enorma fosfatfyndigheter. Det fosfat som finns i området Bou Craa, en av världens största enskilda fyndighet, är dessutom av mycket hög kvalitet och lätt att bryta.

Ett flera mil långt transportband fraktade fosfaten ut till kusten. 1974 var fosfatexporten från Spanska Sahara den sjätte största i världen. Marocko, som också har stora fosfatfyndigheter, var den största. Fosfat används framför allt till konstgödning inom jordbruket.

Spanjorerna hade på allvar börjat investera i området. Hamnar, vägar och kraftstationer byggdes. Små städer växte upp. Spanska arbetare från främst Kanarieöarna anlände. Den spanska befolkningen ökade raskt. Åren 1959–1963 drabbades nomaderna svårt av torka. 40 procent av kamelhjordarna dog under dessa år. För att bättre kunna kontrollera det västsahariska folket hade den spanska armén dessutom förgiftat vattenhål och brunnar i öknen för att ytterligare undergräva grunden för deras nomadliv och därigenom tvinga in dem till städerna för att bli arbetskraft. Många västsaharier lämnade nomadlivet och blev lönearbetare i

Frihetslängtan. FN hade 1966 gett Spanien i uppgift att avkolonisera sin koloni. Befolkningen skulle själva besluta om sin framtid. Men Spanien var mer intresserad av råvaror än av västsahariernas rätt.

fosfatgruvan Bou Craa, handelsmän, chaufförer och kontorister.

Västsaharierna skulle nu foga sig i ett liv som på många sätt var dem främmande. De skulle anpassa sig till den spanska kolonialmaktens byråkrater, poliser och lagar. Västsaharierna blev en andra klassens invånare.

Spanjorerna lät under 60-talet bilda en västsaharisk djemaa, rådsförsamling, för hela området för att knyta delar av den västsahariska befolkningen till sig. Rådet hade i verkligheten ingen makt.

POLISARIO FRONT BILDAS

I början av 1960-talet hade ett stort antal stater uppnått självständighet från kolonialmakterna. Detta gällde också Västsaharas grannländer.

Många västsaharier levde i fattigdom. Till följd av spanjorernas bristande intresse för att utbilda folket var cirka 90 procent analfabeter.

Den lilla grupp av studenter, som trots allt fått en utbildning utomlands bildade år 1967 Befrielseörelsen för Saguia el Hamra och Rio de Oro (de två geografiska regionerna i Västsahara). De unga nationalisterna krävde självbestämmande och stopp för utländsk inblandning i Västsaharas affärer.

Den 17 juni 1970 genomförde befrielseörelsen sin första stora demonstration mot den spanska kolonialmakten. Tusentals obehäpnade demonstranter samlades i El Aaiún, landets största stad, och överlämnade ett dokument till de spanska myndigheterna. Demonstranterna krävde bland annat bostäder och arbete åt västsaharierna och samma löner som den utländska arbets-

kraften, men dokumentet innehöll också krav på att Spanien skulle lämna landet. Klockan sex på kvällen omringades demonstranterna av legionärer och poliser, som sköt rakt in i folkmassan. Ett tiotal demonstranter dödades, många sårades och flera hundra arresterades.

Efter denna aktion organiserades motståndet underjordiskt. Under tiden fram till 1973 genomfördes ett informationsprogram bland befolkningen. Den 10 maj 1973 ansågs tiden mogen för den nya organisationen Polisario Front (Frente Popular de Liberación de Saguia el Hamra y Río de Oro). Samma dag utgavs det första politiska manifestet och tio dagar senare inleddes de väpnade aktionerna. Man överrumplade helt enkelt en liten spansk postering och tog deras vapen. Polisario ville upprätta en självständig västsaharisk stat och med väpnad kamp befria sig från den spanska kolonialmakten.

1974 gjorde Polisario framgångsrika attacker mot det långa transportbandet från fosfatgruvan Bou Craa till hamnen i El Aaiún. Produktionen stod därefter stilla i flera år. Polisario började vinna terräng.

FN KRÄVER AVKOLONISERING

1960 hade FN:s generalförsamling antagit ”Deklarationen om kolonialsystemets avskaffande”. I FN-stadgan fastslås också principen om ”folkens lika rätt och självbestämmande”. 1966 uppmanade FN Spanien att fastställa tidpunkten för en folkomröstning, där västsaharierna fritt skulle få utöva sin rätt till självbestämmande och självständighet. Men Spanien hade inga planer på att lämna sin koloni, som hade visat sig innehålla så många rikedo-

mar, och förhalade därför avkoloniseringen.

I augusti 1974 tvingades dock Spanien till slut att gå med på att en folkomröstning för självbestämmande i Västsahara skulle genomföras. Samma år genomförde spanjorerna en folkräkning inför folkomröstningen. Den visade på 73 497 västsaharier. Denna siffra kan dock ha varit något missvisande, eftersom inte alla nomadiserade västsaharier kunde nås.

I maj och juni 1975 reste en FN-kommission till området för att möta intresserade parter.

Kommissionen besökte Marocko, Mauretanien, Spanien, Algeriet och i stort sett vartenda större samhälle i Västsahara. Kommissionen, vars besök fungerade som en katalysator för de politiska krafterna, möttes av omfattande politiska demonstrationer i Västsahara. Man hade dessutom många möten med representanter för olika delar av det västsahariska samhället. FN-kommissionen drog två viktiga slutsatser: Det fanns en överväldigande enighet bland det västsahariska folket för självständighet. Folket representerades av Polisario Front.

MAROCKO TRÄDER IN PÅ ARENAN

Marocko trädde nu plötsligt in på den politiska arenan och motsatte sig beslutet om en folkomröstning. Marocko hävdade att Västsahara tillhört Marocko före den spanska kolonisationen. Marockos kung Hassan II hade storslagna planer på att upprätta ett så kallat "Stormarocko". Marockos expansionsplaner omfattade ett område bestående av en del av Algeriet, hela Västsahara, hela Mauretanien samt delar av Mali. Även Mauretanien framförde territoriella krav på Västsahara.

INTERNATIONELLA DOMSTOLEN I HAAG

Den marockanska regimen lyckades skjuta upp den planerade folkomröstningen genom att FN lät Internationella Domstolen i Haag komma med ett utlåtande om Västsaharas status. Under tiden kunde kung Hassan ägna sig åt en intensiv militär upprustning med vapen från Frankrike och USA.

Den 16 oktober 1975 gav Internationella domstolen sitt utslag, som i princip visade att Västsahara tillhörde de västsahariska stammar som bodde där när spanjorerna kom. Marockos och Mauretaniens krav på Västsahara avvisades. Det fanns band mellan länderna men "domstolen har inte funnit några legala band av sådan art att de påverkar tillämpningen av kolonialdeklarationen om avkolonisering av Västsahara, framför allt tillämpningen av principen om självbestämmanderätt genom befolkningens fritt uttryckta vilja".

Marocko och Mauretanien tolkade domslutet till sin egen fördel genom att ta fasta på att det fanns band mellan länderna. Redan samma dag som domslutet publicerades höll kung Hassan II ett tal där han kungjorde planerna på en "fredsmarsch" för att "befria" Västsahara från den spanska kolonialismen.

→ **Flykten.** När marockanska styrkor ryckte in i Västsahara 1975 flydde stora delar av befolkningen i panik rakt ut i Saharas öken utan tillräckligt med förnödenheter. Många saknade fordon.

→ → **Många uppgifter.** Polisario ställdes nu inför nya uppgifter, rädda de flyende undan bomberna, upprätta flyktingläger i öknen och senare i Algeriet och samtidigt bekämpa invasionsstyrkorna.

GRÖNA MARSCHEN

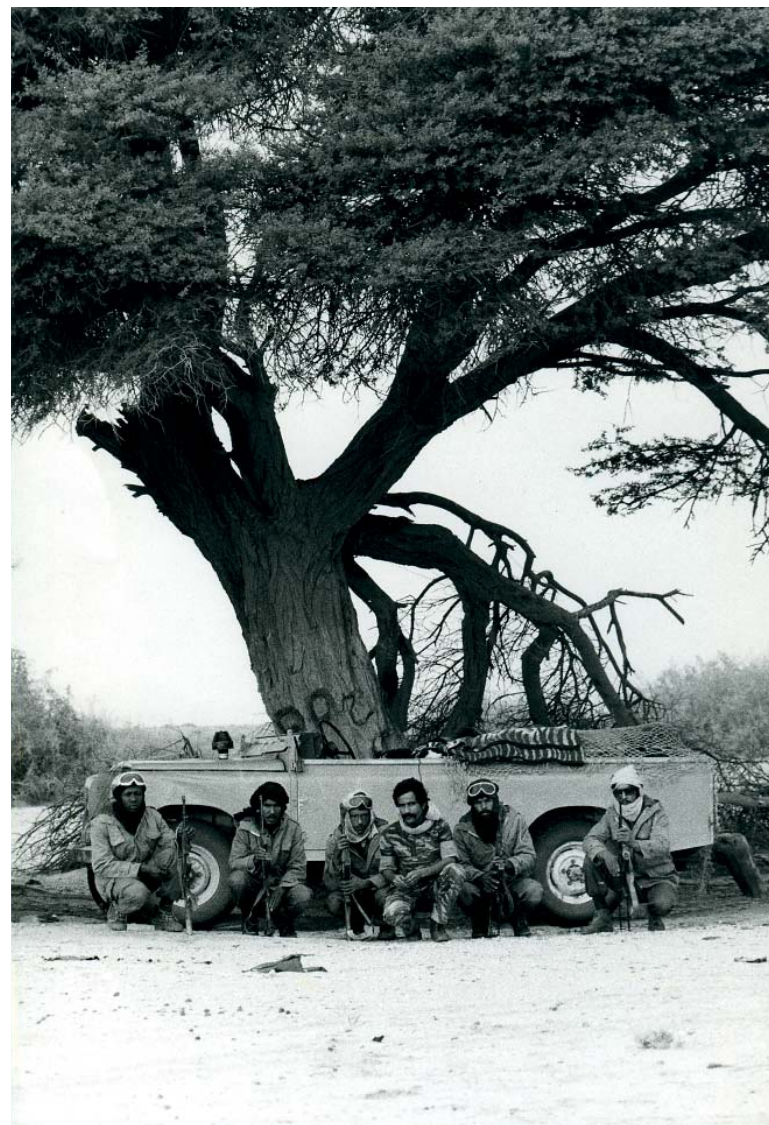
Den 6 november 1975 inledde Marockos kung Hassan II den så kallade Gröna Marschen. Grönt är islams heliga färg. Cirka 350 000 marockaner marscherade över gränsen in i Västsahara för att demonstrera att territoriet tillhörde Marocko. Starka nationalistiska känslor väcktes bland marockanerna. Med bilder på kungen och med marockanska flaggor vandrade marockanerna några kilometer in i Västsahara för att som kung Hassan sade "förena Västsahara med moderlandet". Medan världens ögon riktades på det propagandajippo som Gröna Marschen utgjorde, kunde samtidigt den marockanska armén, cirka 80 kilometer därifrån starta invasionen av Västsahara. Den spanska civilbefolkningen hade evakuerats veckorna före.

TREPARTSÖVERENSKOMMELSEN I MADRID

Gröna Marschen var delvis en manöver av kungen för att avleda uppmärksamheten från det avtal som skulle slutas den 14 november 1975 i Madrid. I hemliga förhandlingar med representanter från Spanien, Marocko och Mauretanien beslutade man om det västsahariska folkets framtid. Ingen representant för västsaharierna deltog och någon folkomröstning nämndes inte heller.

← **Förråd.** Polisariosoldaterna kände sin öken väl och var motiverade i sin befrielsekamp. De hade varit framgångsrika mot spanjorerna, som slöt ett hemligt avtal med Marocko om "övertagandet".

→ **Högtidlig träffpunkt.** Vid detta träd erövrade några Polisariosoldater utan våld några vapen från en liten spansk postering den 20 maj 1973, tio dagar efter att Polisario Front bildats.

Trepartsöverenskommelsen var ett avtal som gav Marocko rätten att ockupera den norra delen av Västsahara och Mauretanien den södra delen. Detta var naturligtvis enligt FN:s principer en illegal överenskommelse och helt emot det västsahariska folkets vilja. Spanien skulle få behålla 35 procent av aktierna i fosfatgruvan, två militärbaser i landet samt fiskerättigheter vid Västsaharas kust.

Anledningarna för Spanien att dra sig tillbaka från kolonin var flera. Man var rädd för ekonomisk förlust. FN gjorde ju påtryckningar om avkolonisering. Spanien befann sig i ett politiskt instabilt läge. Avtalet slöts nämligen sex dagar före general Francos död. Den spanska armén möttes också av ett allt starkare motstånd sedan befrielseströmmen Polisario bildats. Enligt vissa källor utövade dessutom USA och Frankrike starka påtryckningar på Spanien att lämna över kolonin till afrikanska grannländer, som hade goda relationer med både USA och Frankrike.

FLYKTEN

När Marocko och Mauretanien invaderade territoriet flydde massor av västsaharier efter att de fått se anhöriga skjutas ned på gatan. Det var en panikartad flykt och människor lämnade ägodelar och djur efter sig. Polisario fick ägna en stor del av sina resurser åt att skydda och frakta flyktingströmmen. Människorna flydde österut främst till Tifariti och Oum Dreiga, där flyktingläger upprättades.

I Tifariti hade omkring 15 000 flyktingar samlats när lägret i januari 1976 i flera omgångar bombades av det marockanska flygvapnet. Många människor omkom eller sårades. Flyk-

tingar som var med i Tifariti och andra läger har vittnat om napalm- och fosforbomber och om hur gamla och barn brändes levande. I en marockansk flygattack mot flyktingarna i Oum Dreiga i februari dödades 35 personer, 300 sårades och 135 återfanns aldrig.

För att komma i skydd undan bombanfallen tvingades flyktingarna över gränsen till Algeriet. Algeriet hade länge stött västсахariernas rätt till självbestämmande. Nu upplät de också en del av sitt territorium till flyktingarna. Stora flyktingläger upprättades mellan den algeriska staden Tindouf och Västsaharas gräns. Där har flyktingarna bott sedan dess.

OLOF RYDBECK – PERSONA NON GRATA

Händelseutvecklingen i Västsahara ledde till att Sveriges FN-ambassadör Olof Rydbeck i februari och april 1976 sändes till området som FN:s generalsekreterares särskilde representant. Hans uppgift var att undersöka om det västсахariska folket under rådande förhållanden kunde utöva sin rätt till självbestämmande. Hans svar var klart och tydligt. Det var omöjligt för västсахarierna. Han var djupt tagen av det krigstillstånd som rådde i landet. Rydbeck besökte också flyktinglägren i Algeriet, där han under stora ovationer träffade Polisarios ledare El Ouali. Det blev för mycket för marockanerna som förklarade Olof Rydbeck för "persona non grata", icke önskvärd i Marocko.

Olof Rydbeck. FN-sändebudet Olof Rydbeck reste till Västsahara 1976 och såg krigstillståndet. Hans resa till flyktinglägren och mötet med Polisarioledaren El Ouali gjorde marockanerna rasande.

EN NY REPUBLIK FÖDS

När de spanska kolonialtrupperna drog sig tillbaka från Västsahara var det en politisk nödvändighet för det västsahariska folket att etablera en statsbildning, utropa landet till en republik och anta en provisorisk författning. SADR (Saharawi Arab Democratic Republic) utropades den 27 februari 1976 i Bir Lehlouine i Västsahara. Samtidigt pågick nu kriget mot de marockanska ockupanterna och uppbyggandet av flyktinglägren på algeriskt territorium.

84 länder har i dagsläget (2013) erkänt den västsahariska staten SADR. En del av dem har dock efter påtryckningar från Marocko tagit tillbaka sina erkännanden.

MAURETANIEN SLUTER FRED

Genom den marockanska och mauretanska invasionen tvingades Polisario tillbaka. Efter hand blev dock gerillans organisation allt effektivare. Polisario koncentrerade nu sina attacker mot den svagare parten Mauretanien och gjorde raiderna långt in i landet.

I början av juni 1976 gjorde Polisario en attack mot Mauretaniens huvudstad Nouakchott. I attacken dödades El Ouali Mustapha Sayed, Polisarios legendariske förste generalsekreterare.

I augusti 1979 slöts ett fredsavtal mellan Polisario och Mauretanien. Året innan hade Mauretaniens regering störtats genom en militärkupp.

Det mauretanska folket var emot kriget. Kostnaderna för kriget utgjorde större delen av landets budget. Att officerare och instruktörer också var rekryterade från Frankrike och Marocko var något som inte sågs med blida ögon av befolkningen.

Marocko som tidigare lagt stor vikt vid trepartsöverenskommelsen bröt nu mot denna genom att även ockupera det södra Västsahara som Mauretanien lämnat.

Mauretaniens fredsavtal med Polisario var en stor delseger för västsaharierna samtidigt som det var ett bakslag för Marocko. I mars 1981 gav Marocko stöd till en statskupp i Mauretanien med förhoppningen att åstadkomma en mer Marockovänlig regim. Försöket misslyckades. I februari 1984 tillkännagav Mauretanien sitt formella erkännande av SADR.

DEN OKÄNDA MUREN BYGGS

Fram till 1981 kunde Polisario röra sig fritt och framgångsrikt attackera inne i Marocko. Inget område i Västsahara var säkert för marockanerna, som var utspridda över hela landet i garnisoner.

I början av 80-talet ändrade därför den marockanska armén taktik i kriget. För att minska krigskostnader, för att skydda armén och för att stoppa Polisarios attacker byggde man under åren 1981–1987 sju befästa murar. Den första muren inneslöt den så kallade ”nyttiga triangeln” som omfattade fosfatfabriken Bou Craa, huvudstaden El Aaiún och staden Smara. Senare byggde man en sammanhängande mur som nu innesluter cirka två tredjedelar av Västsahara. Den östra tredjedelen som Polisario kallar ”det befriade området” är glest befolkat.

”Murarna”, som konstruerades med teknisk hjälp från USA och Frankrike består av flera delar. Mot det Polisariokontrollerade området i öster finns först ett minfält, som enligt minröjarorganisationen Action on Armed Violence ska innehålla miljontals personminor och mängder av klusterbomber och oexploderad ammunition.

Därefter följer taggtråd, en cirka tre meter hög mur, som består av sand, grus och sten, ett dike, en mur till, lätt och tungt artilleri, avancerad elektronisk övervakning samt radarövervakning. Allt detta bevakas av cirka 150 000 marockanska soldater utposterade var femte kilometer längs den cirka 200 mil långa muren.

1982 förstärktes det marockanska flyget och armén med franska och amerikanska attackplan, helikoptrar, tanks och missiler.

Samma år återupptogs fosfatproduktionen i Bou Craa. Vinden verkade ha vänt för marockanerna.

DET LÅNGA UTNÖTNINGSKRIGET

Muren innebar att de marockanska soldaterna nu var utspridda över ett ännu större område djupt inne i öknen. Kostnaderna för denna stora marockanska armé, ammunition och försörjning var enorma. En krigsdag kostade den marockanska militären uppskattningsvis en miljon dollar.

Trots alla Marockos militära och materiella resurser lyckades de inte stå emot Polisarios attacker. Polisariogerillan tog sig med små enheter igenom minfältet och murarna och angrep ställningar inne i den ockuperade delen av Västsahara. Polisario sköt dessutom ned flera plan och tog krigsfångar.

Orsakerna till Polisarios framgångar var flera. Trots att befrielseströrelsen var relativt liten och med dåliga materiella resurser, var den enad och starkt motiverad och Polisariosoldaterna kän-

Flyktingar. Under den första tiden i flyktinglägren grasserade epidemier och många barn dog. Flyktingarna var nu beroende av internationellt bistånd. Samtidigt fortsatte kriget.

de sin öken väl.

Marockos förlustsiffror blev höga. Den marockanska armén hade en väsentligt bättre materiell standard, men soldaterna var dåligt motiverade. Många sökte sig till armén för att kunna försörja sig. Värnpliktiga var kommenderade ut i kriget.

Nästan hela 80-talet präglades av ett för Marocko oerhört dyrt ställningskrig. Det verkade som att ingen av parterna skulle kunna vinna kriget militärt. En politisk lösning tycktes nödvändig.

OAU VACKLAR

Även om många afrikanska stater motsatte sig Marockos annektering av Västsahara, ville de inte agera gemensamt inom dåvarande OAU (Afrikanska enhetsorganisationen). Marocko hade hotat med att lämna organisationen i så fall. Först 1983, efter åratals diskussioner och resolutioner, upptogs SADR som fullvärdig medlem i organisationen. Samma år antog OAU en resolution där man uppmanade parterna, Marocko och Polisario, att inleda direkta förhandlingar som skulle leda till ett eldupphör för att skapa förutsättningar för en fredlig och rättvis folkomröstning för Västsaharas folk under övervakning av FN och OAU.

Året därpå, när SADR intog sin plats i OAU, lämnade Marocko i protest organisationen.

År 1985 antog Alliansfria rörelsen en resolution som stödde OAU:s ståndpunkt. Kung Hassan blev alltmer isolerad.

FRANKRIKE OCH USA STÖDJER MAROCKO

Frankrike gav under kriget Marocko militärt, ekonomiskt och politiskt stöd. Fram till 1988 fick Marocko fullt ekonomiskt och

politiskt stöd också av USA med undantag för en viss nedgång under Carter-regimen. USA fick som tack bland annat anlägga flygbaser, Rapid Deployment Forces, i Marocko.

När ”kalla kriget” upphörde 1990, ändrades förutsättningarna. Marocko, som västvänligt arabland med militärstrategiskt läge vid Medelhavets mynning, var inte längre lika intressant för USA. USA och Europa ville framför allt ha stabilitet i Nordvästafrika. En politisk lösning verkade vara det enda möjliga. USA blev därmed en av tillskyndarna till FN:s och OAU:s Settlement plan som presenterades 1988 och skulle träda i kraft 1991.

Frankrike och Marocko har alltsedan självständighetsförklaringen 1956 haft mycket goda och nära relationer. Det bor många fransmän i Marocko. Handelsförbindelserna mellan de båda länderna är mycket goda och viktiga för båda parter. Frankrikes politiska och militära stöd till Marocko har hela tiden varit mycket starkt.

Övrigt utländskt stöd till den marockanska militären har kommit från länder som Saudiarabien, Spanien, Sydafrika under apartheid, Israel och Egypten.

Det dåvarande Sovjetunionen hade under hela kriget varken stött Polisario militärt eller humanitärt. Sovjet erkände aldrig SADR.

Polisario har fått sitt främsta stöd från Algeriet. De länder som erkänt republiken ger också stöd. Inget land i världen stöder dock Marockos krav på rätten till Västsahara.

Minorna. Under 80-talet placerade marockanska armén ut miljontals minor längs den minerade och radarövervakade ”muren” som delar Västsahara i en ockuperad och en befriad del.

FN:s OAVSLUTADE AVKOLONISERING

1988 presenterade alltså FN och OAU ”Settlement plan”, hur Västsaharas avkolonisering skulle genomföras. Planen, som accepterades av både Marocko och Polisario, innehöll följande huvudpunkter:

Ett eldupphör skulle följas av en reducering av de marockanska trupperna i området och båda sidors trupper skulle sedan förskansas på särskilda övervakade platser. Ett utbyte av krigsfångar och repatriering av flyktingarna skulle ske. En röstlängd baserad på den folkräkning som de spanska myndigheterna genomförde 1974 skulle upprättas och uppdateras. Slutligen skulle en folkomröstning äga rum där frågan skulle gälla självständighet för Västsahara eller integration med Marocko. Polisarios krav på direkta förhandlingar hade dock lämnats åt sidan.

FN:s säkerhetsråd godkände en detaljerad plan. Där fastställdes att FN skulle sända militära, polisiära och civila enheter med beacknandet MINURSO (United Nations Mission for the Referen-

dum in Western Sahara) under ledning av generalsekreterarens särskilde representant. Den särskilde representanten och MINURSO skulle ensamma ha ansvar för allt som rörde folkomröstningen.

MINURSO SKAPAS

I april 1991 antog säkerhetsrådet enhälligt resolution 690 och skapade därmed MINURSO, vars enhet skulle bestå av 1 695 soldater, 300 poliser och 275 civila tjänstemän. I september inträdde eldupphör och folkomröstningen planerades ske i januari 1992.

MAROCKO SABOTERAR FN:s ARBETE

Problemet uppstod direkt. Sommaren 1991 vägrades en grupp från UNHCR, FN:s flyktingkommissariat, tillträde till den ockuperade delen av Västsahara. En båt lastad med FN-material fick inte tillstånd att lägga till i El Aaiúns hamn. Press och oberoende journalister vägrades tillträde.

I juli presenterade Marocko en lista med 120 000 namn på personer som man ville lägga till i röstlängden. FN avvisade listan, eftersom man enligt planen endast kunde göra individuella ansökningar om att få inkluderas i röstlängden.

FN-uppdraget. Det skulle bli FN:s lättaste uppdrag. 1992 skulle västsaharierna rösta om självständighet eller integration med Marocko. 21 år senare har ingen folkomröstning skett.

I augusti bombade marockanskt flyg Polisarioställningar på befriat område i Tifariti.

Förutsättningarna för MINURSO-styrkan att genomföra sin uppgift hade väsentligt försämrats, men den sjätte september proklamerades ändå eldupphör.

Under hösten 1991 förde den marockanska regimen, i strid med Settlement Plan, in cirka 40 000 marockanska bosättare i Västsahara. Det blev inga starka reaktioner från FN. Därefter har bosättningspolitiken fortsatt och accelererat. Tusentals marockaner har flyttat in i ockuperat område med löfte om skattelättnader, högre lön och subventioner av olika slag.

Idag, 2013, är västsaharierna en minoritet i sitt eget land.

ETT PARTISKT FN?

Strax före jul 1991 och strax innan Perez de Cuellar skulle lämna sin post som FN:s generalsekreterare presenterade denne den sista rapporten om Västsahara. Där lades fram helt nya kriterier för vem som skulle bli röstberättigad. Dessa gynnade tveklöst Marocko. Det blev sista droppen för den särskilde representanten schweizaren Johannes Manz. Han avgick i protest.

Säkerhetsrådet valde att bortse från Perez de Cuellars rapport och begärde en ny av den nye generalsekreteraren Boutros Boutros-Ghali, som förhandlade fram ett kompromissförslag.

Trots att parterna varit överens om att den spanska rösträkningen från 1974 skulle gälla, tvingades Polisario hela tiden till ständiga eftergifter, eftersom Marocko lyckades få FN att ändra kriterierna för röstberättigande.

Boutros Boutros-Ghali, en gammal vän till kung Hassan sedan

tiden som Egyptens utrikesminister, påtalade inte Marockos ständiga obstruktion. FN:s passivitet gagnade Marocko, som nu kunde manipulera identifieringsprocessen.

”MAROCKO KONTROLLERADE HELA PROCESSEN”

Frank Ruddy, som under en period var chef för identifieringskommissionens arbete, vittnade för den amerikanska kongressen om Marockos sabotage mot Settlement Plan och MINURSO:s vanskötsel 1995:

– Under min tid i Västsahara bedrev marockanerna fullständig terror mot västsaharierna. Jag har inte sett något liknande sedan apartheidregimens behandling av de svarta i Sydafrika. Ingen västsaharier kan träffa FN-personal utan marockanskt tillstånd. Västsaharierna fruktar dessutom för sina liv.

– Marockanerna kontrollerade hela processen. De buggade FN:s telefoner, öppnade post och sökte igenom FN-personalens rum. Dessutom tvingade de till sig kvitton från de västsaharier som lyckats registrera sig. Syftet var att förfalska kvittona.

När rapporter om dessa övergrepp nådde FN:s högkvarter i New York, avfärdades de som ”inte seriösa”.

1995 avstannade identifieringsarbetet. Oenigheten om vem som skulle få rösta var total mellan parterna Marocko och Polisario. FN hotade med att dra sig ur. MINURSO:s styrkor reducerades till 230 personer. Ett svagt FN hade inte stått emot Marockos sa-

Förhoppningarna. Flyktningarna började packa ihop sina tält och göra sig redo för omröstningen. Snart skulle de få lämna det hårda lägerlivet och träffa sina släktingar igen. Glädjen var stor.

botage av Settlement Plan. Polisario hotade med att återgå till krig. Ett totalt dödläge rådde.

NYA SPELARE PÅ PLAN

1997 tillträdde Kofi Annan som ny generalsekreterare för FN. Han utsåg den amerikanske före detta utrikesministern James Baker till sitt personliga sändebud. Polisario och Marocko möttes nu i direkta samtal. Det så kallade Houston-avtalet undertecknades.

En ny detaljerad tidsplan beslutades av FN:s säkerhetsråd. Identifieringskommissionen skulle bli klar med sitt arbete, minröjning avslutas, politiska fångar och krigsfångar frigges, flyktingar repatrieras, marockanska militära styrkor reduceras och folkomröstningen genomföras. Allt inom ett år. Datum för folkomröstningen fastställdes till december 1998. Befolkningen i flyktinglägren började åter förbereda sig på att återvända.

FOLKOMRÖSTNINGEN UPPSKJUTEN IGEN

Hösten 1998 var identifieringskommissionen klar med sitt arbete. 147 000 personer hade träffat kommissionen. Den 1 december skulle röstlängden publiceras, men läckte ut till parterna dessförinnan. Den såg inte ut att gynna Marocko.

I oktober beslutade FN, efter påtryckningar från Marocko, att ytterligare 65 000 personer från tre ”stammar” i Marocko skulle få genomgå identifieringsprocessen för att fastställa om de var röstberättigande.

Marocko hade ännu inte skrivit under avtalet om truppereduktion. UNHCR, FN:s flyktingkommissariat hade inget tillstånd att arbeta i landet. Oberoende journalister och observatörer släpptes fortfarande inte in. Polisario anklagade FN och det internationel-

la samfundet för att vara för flata mot Marocko.

Nu talade man om en möjlig folkomröstning 1999.

Samtidigt avslöjades att Marocko var det land som fick mest EU-bistånd av alla länder. Brittiska, tyska, danska och svenska parlamentariker protesterade mot det orimliga i att Marocko erhöill 280 miljoner dollar i bistånd samtidigt som ockupationen av Västsahara kostade Marocko 365 miljoner dollar per år.

RÖSTLÄNGDEN PUBLICERAS

I juli 1999 tillkännagav FN att det preliminära antalet röstberättigade var 84 251 av de 140 000 identifierade. Cirka 40 procent av de röstberättigade bodde i flyktinglägren och 55 procent i det ockuperade Västsahara.

Marockanerna rasade. En folkomröstning skulle med all sannolikhet innebära självständighet för Västsahara. Samtidigt startade identifieringen av de 65 000. I januari 2000 var den processen klar. Endast 2 130 av dem var röstberättigade.

MINURSO publicerade nu den nya listan över röstberättigade: 86 381 personer av cirka 200 000 sökande.

Marockos inrikesminister annonserade dagen efter att ”Marocko inte kan acceptera en folkomröstning som inte inkluderar alla medborgare i de södra provinserna”.

Marocko uppmanade samtliga som fått avslag att överklaga.

FN hade nu cirka 115 000 överklaganden att behandla.

FN PÅ VÄG ATT ÖVERGE SETTLEMENT PLAN?

I nästa rapport från FN i februari 2000 nämns inget datum för folkomröstningen. James Baker får i uppdrag att medla mellan parterna.

Samma vår börjar marockanerna driva en kampanj i Europa för en tredje lösning av konflikten: begränsad autonomi (självstyre) för Västsahara. Man vill lösa konflikten ”inom ramen för Marockos territoriella integritet” meddelar den marockanska regimen. Marocko vill alltså legalisera ockupationen av Västsahara.

James Baker kallar parterna till indirekta möten. De tre mötena ger inga resultat. I FN-rapporten i juli introduceras nu för första gången ett alternativ till Settlement Plan, en tredje väg.

POLISARIO VÄDJAR OM STÖD FÖR PLANEN

Polisario reagerar häftigt. ”Det finns inga alternativ till FN:s Settlement Plan”, säger Ahmed Boukhari, Polisarios representant i FN. Han säger också att problemen med alla överklaganden är en teknisk fråga, som naturligtvis går att lösa.

Polisario kräver, att det internationella samfundet ska ta sitt ansvar och försvara Settlement Plan och västsahariernas rätt till självbestämmande och självständighet i denna avkoloniseringsfråga. Polisario vill fortsätta med överklagandeprocessen.

Marocko intar nu en ny position. Man föreslår autonomi, begränsat självstyre, det vill säga ”tredjevägenlösningen”. Polisario svarar med att man enbart vill förhandla inom ramen för Settlement Plan, det vill säga självbestämmande genom folkomröstning.

UPPMANAS LÖSA DÖDLÄGET

FN:s säkerhetsråd uppmanar i oktober 2000 parterna Marocko och Polisario att ”försöka lösa problemen med genomförandet av Settlement Plan”. Polisario påpekar, att man nu betraktas som en likvärdig part med Marocko och inte som ett ockuperat land.

Under hela hösten genomförs sittdemonstrationer och andra aktiviteter i det ockuperade Västsahara. Många västsaharier arresteras och döms till långa fängelsestraff.

FN-mandatet förlängs till februari 2001, men det framgår nu att James Baker fortfarande pläderar för en ”tredjevägenlösning”.

– FN har aldrig fått mandat att söka efter en tredje väg. Det ingår inte i den undertecknade Settlement Plan. Det tog FN sex månader att organisera folkomröstningen i Östtimor, men efter tio år väntar fortfarande västsaharierna på folkomröstningen, påpekar Polisario-representanten Mohamed Beissat.

PROTESTER MOT FN

I James Bakers rapport till säkerhetsrådet i juni 2001 ges nu ett nytt förslag till lösning, som skulle innebära begränsat självstyre för västsaharierna. Detta förslag, så kallat Ramavtalet, är i princip en kopia på det marockanska förslaget. Rapporten ger upphov till en storm av protester både i säkerhetsrådet och internationellt.

Både Settlement Plan med en folkomröstning och det nya ramavtalet med begränsat självstyre för Västsahara finns med i säkerhetsrådets resolution en vecka senare.

Ramavtalets begränsade självstyre för Västsahara betyder att de röstberättigade västsaharierna ska välja ett verkställande råd med ansvar för i princip allt utom utrikespolitik, försvar och sä-

MINURSO. ”Marockanerna kontrollerade hela processen, buggade FN-personalens telefoner, förfalskade kvitton och terroriserade västsaharierna,” berättade FN-tjänstemannen Frank Ruddy senare.

kerhetsfrågor, som ska skötas av Marocko. Ett parlament ska också finnas. Det verkställande rådet och parlamentet ska övervakas av domare utsedda av den marockanska regeringen. Efter fem år ska en folkomröstning om Västsaharas status hållas, där alla som bott i Västsahara i ett år ska ha rösträtt.

2001 utgör den marockanska befolkningen troligen cirka 400 000 personer. Risken att marockanerna ska vinna en folkomröstning är alltså överhängande.

Polisario avvisar omedelbart detta förslag.

Under hösten 2001 rapporteras att matlagren i flyktinglägren börjar ta slut. WFP (World Food Programme) meddelar att man inte kan uppfylla sina utlovade matleveranser. I flyktinglägren finns nu bara en tolkning: Nu används maten som påtryckningsmedel för att förmå västsaharierna att gå med på förslaget om begränsat självstyre (autonomi).

SPLITTRAT SÄKERHETSÅD

I februari 2002 presenterar James Baker fyra förslag till lösning: Settlement Plan med en folkomröstning, reviderat ramavtal med begränsat självstyre, förhandling mellan parterna om en delning av Västsahara eller FN-uppdraget upphör.

Parterna får två månader på sig att ta ställning till alternativen. Säkerhetsrådet är splittrat. Det enda alternativ som det finns enighet kring är alternativ fyra. Ingen vill se ett förödmjukat FN lämna konflikten utan lösning efter elva års arbete och fem miljarder kronors kostnader.

Polisario förespråkar förslag ett, Settlement Plan.

USA med stöd av Frankrike och Storbritannien, agerar intensivt

för att förslag två, det ursprungligen marockanska förslaget, ska genomföras, men får ingen majoritet i säkerhetsrådet.

Dödläge igen.

NY PLAN

Ett år senare 2003 presenterar James Baker ett nytt förslag, Peace Plan, som stöds av säkerhetsrådet. Det är likt det tidigare autonomialternativet, men innebär att Västsahara blir en självstyrande del av Marocko under en övergångsperiod i fem år. Därefter ska befolkningen inklusive marockaner som bott i området sedan 1999 i en folkomröstning välja mellan ett självständigt Västsahara, integration med Marocko eller begränsat självstyre inom Marocko, det vill säga autonomi.

POLISARIO ACCEPTERAR, MAROCKO SÄGER NEJ

Det ändlösa väntandet tar plötsligt en helt ny vändning. I juli 2003 annonserar Polisario överraskande att man i princip godtar den nya Bakerplanen men påpekar att självbestämmandet för västsaharierna inte kan ifrågasättas. Polisario antyder också att man är utsatt för påtryckningar. Har det amerikanska, franska och engelska trycket till slut blivit för starkt mot de stater som stöder västsahariernas rätt?

Marocko dröjer med svaret ända till april 2004. Då förkastar de, underligt nog, kategoriskt planen. Litar man inte på att de marockanska bosättarna ska rösta för integration med Marocko?

Marocko deklarerar nu att man överhuvud taget inte accepterar ett självständigt Västsahara som ett alternativ i en folkomröstning.

James Baker får åter uppdraget att lösa dödläget.

En månad senare väljer han att avgå. Hans post övertas tillfälligt av MINURSO:s särskilde representant Alvaro de Soto.

VAD VAR JAMES BAKERS VERKLIGA UPPDRAG?

Tre gånger har FN:s generalsekreterare Kofi Annan och hans sändebud James Baker försökt genomdriva ett förslag som i realiteten skulle kunna innebära att Västsahara blir en marockansk provins. Tre gånger har säkerhetsrådet stoppat försöken.

Den före brittiske FN-diplomaten Marrack Goulding hävdar i sin bok *Peacemonger* 2002 att James Bakers uppdrag redan från början var att förhandla fram en lösning som skulle betyda begränsat självstyre för Västsahara innanför Marockos gränser. Om det är sant skulle det betyda att västsaharierna fördes bakom ljuset av FN och USA redan 1997, när Houston-avtalet undertecknades som en rökridå.

I en TV-intervju i det amerikanska TV-programmet *Wide Angle* i augusti 2004 berättar James Baker att han hade uppfattat att hans uppgift av FN:s generalsekreterare Kofi Annan var att genomdriva ett begränsat självstyre: ”När jag tog jobbet, hade jag fått intrycket, att konflikten var nära en autonomibaserad lösning. Marockanerna skulle ge självstyre till västsaharierna, konflikten skulle lösas...”

NY MAROCKANSK GIV OCH NYTT FN-SÄNDEBUD

I juli 2005, efter en lång process, utses till slut nederländaren och FN-diplomaten Peter van Walsum till nytt sändebud. Polisario friger genom Röda Korset de sista kvarvarande 400 marockanska krigsfångarna. Sammanlagt hade Polisario tagit 2 250 krigsfång-

ar som man släppt via Röda Korset i omgångar. Italienaren Francesco Bastagli utses till ny särskild representant.

Samtidigt bryter stora demonstrationer ut i den ockuperade delen av Västsahara. Det är 30 år sedan den marockanska ockupationen började. Hundratals västsaharier fängslas, misshandlas och döms till långa fängelsestraff.

På hösten tillkännager Marockos kung Mohammed VI att man förbereder en plan för hur Västsahara kan få begränsat självstyre inom Marocko.

På våren 2006 vitaliserar kungen CORCAS, ett kungligt råd för Sahara, som får i uppgift att ge förslag om ett begränsat självstyre för de södra provinserna.

Peter van Walsum föreslår i sin rapport till säkerhetsrådet att Marocko och Polisario ska starta förutsättningslösa förhandlingar om en kompromiss som ger en rättvis, varaktig och ömsesidigt accepterad lösning och som ger västsaharierna självbestämmande. Säkerhetsrådet antar en sådan resolution och uppmanar parterna att samarbeta med FN för att bryta dödläget. Marocko och Polisario ska alltså förhandla fram en politisk lösning.

På hösten färdigställs en inte offentliggjord rapport från FN:s råd för mänskliga rättigheter (OHCHR) om övergrepp på civila västsaharier och bristen på fri- och rättigheter i den ockuperade delen av Västsahara. OHCHR anser i sin rapport att det är det uteblivna självbestämmandet för västsaharierna som är kärnan till dessa problem och uppmanar FN att snarast verkställa detta. Marocko anser att rapporten är ensidig till Polisarios fördel.

Francesco Bastagli lämnar sitt uppdrag som särskild represen-

tant efter bara ett år i protest mot Marockos och FN:s agerande. Han är därmed den andre frustrerade höge FN-tjänstemannen som lämnar sitt uppdrag.

DEN OCKUPERADE TVINGAS FÖRHANDLA

– I 15 år har MINURSO haft detta mandat utan att leverera. Genomför folkomröstningen eller utöka mandatet! Om FN-styrkan inte ens kan försvara en värnlös civilbefolkning, vad är det då för mening? Under dessa 15 år av väntan har Marocko fortsatt att förstärka och bygga upp sin ockupation och att stjäla våra råvaror. Peter van Walsum borde avgå. Man säger att vi ska förhandla, men vad finns det att förhandla om? Begränsad autonomi finns inte med på dagordningen. Det är självbestämmande och självständighet som frågan gäller och hela tiden har gällt. Västsaharierna utgör inte något hot för någon, sa Polisarios representant i Norden, Lamine Yahiaoui i en intervju 2006.

MAROCKO VÄGRAR SJÄLVSTÄNDIGHET

På våren 2007 lägger Marocko fram ett förslag till autonomi, begränsat självstyre.

Säkerhetsrådet uppmanar i sin nya resolution parterna att starta direkta samtal ”i god tro och förutsättningslöst”. Säkerhetsrådet uttrycker uppskattning över Marockos förslag.

Från våren 2007 till våren 2008 sker fyra indirekta möten mel-

Polisvåldet. Inte ens 2005 när västsaharierna modigt gick ut på gatorna för att protestera mot 30 års ockupation, försvarade MINURSO-styrkan civilbefolkningen. Det ingick inte i mandatet.

lan Polisario och Marocko under Peter van Walsums ledning i New York.

Dessa indirekta och förberedande samtal leder inte till något, eftersom ockupanten Marocko och den ockuperades representant Polisario har helt motstridiga uppfattningar. Marocko hävdar att ett självständigt Västsahara är en omöjlighet och att begränsat självstyre är ett alternativ. Polisario hänvisar till folkrätten, FN-resolutionen om avkolonisering, rätten till självbestämmande och självständighet.

– Det nödvändiga nu är inte att återuppta förhandlingar utan att genomföra de redan undertecknade avtalen, säger Polisarios representant i FN Ahmed Boukhari 2007.

VAN WALSUM TVINGAS GÅ

Peter van Walsum säger offentligt våren 2008 att ett självständigt Västsahara är ”orealistiskt”. Polisario fördömer omedelbart uttalandet som partiskt och oacceptabelt.

I augusti förlängs inte van Walsums kontrakt som FN-sändebud.

I en artikel i den spanska tidningen El País, strax efter att han lämnat sin tjänst, skriver FN-sändebudet Peter van Walsum om Västsaharafrågan: Eftersom Marocko 2004 explicit uttryckt att man aldrig kommer att acceptera ett självständigt Västsahara och FN aldrig kommer att tvinga parterna till något de inte vill, är självständighet för Västsahara uteslutet – även om västsaharierna enligt internationell lag har rätt till det!

Hela hösten arbetar FN med att få fram en ny kandidat som sändebud. Det blir amerikanen Christopher Ross, som tillträder i januari 2009.

FN:s identifieringskommitté. Västsaharier i flyktinglägren väntar på att få registrera sig och få veta om de har rätt att rösta. 1997 var förvisningen stor om att folkomröstningen skulle äga rum.

FN-STYRKA UTAN MR-MANDAT

Christopher Ross genomför under åren 2009–2013 resultatlösa försök till informella samtal mellan parterna och flera besök i regionen. Säkerhetsrådet uppmanar parterna till dessa samtal och

förlänger MINURSO:s mandat med ett år i taget.

– More of the same. Det är skamligt att säkerhetsrådet inte ens skriver in respekt för de mänskliga rättigheterna i mandatet, säger en trött Brahim Mohtar, Polisarios representant i Sverige.

”Dödläget i Västsaharakonflikten beror på FN-resolutionernas skrivning. Man skriver att västsaharierna har rätt till självbestämmande. Samtidigt ska Polisario tillsammans med ”kolonisationsören” hitta en ömsidigt acceptabel lösning. Marocko har dessutom inofficiellt Frankrikes stöd att nonchalera västsahari-

ernas rätt. Och EU struntar i folkrätten.”

Detta skriver den amerikanske professorn i internationella relationer Yahia Zoubir 2010, som menar att världssamfundet talar med kluven tunga.

Förutom att besöka Marocko, Algeriet, Mauretanien och de västsahariska flyktinglägren gör Christopher Ross två besök 2012 och 2013 i den ockuperade delen av Västsahara. Det är första gången som ett FN-sändebud gör besök där och dessutom träffar representanter för västsahariska människorättsorganisationer. Den första resan skjuts dock upp för att Marocko krävt hans avgång.

2013 konstaterar Ross i en rapport att något nytt måste ske. Samtal leder ingenstans. Oro för att utvecklingen i Mali och olika kriminella grupper i Saharas stora öken ska spilla över på Västsaharafrågan och flyktinglägren nämns också. Det sker ingen utveckling i Maghreb.

– De ökade riskerna för instabilitet och osäkerhet i Sahelområdet gör att lösningen av Västsaharafrågan är viktigare än någonsin, säger Aliyen Kentawi, Polisarios representant i Sverige i april.

Samtidigt flaggar USA plötsligt för att man kommer att stödja ett MR-mandat för MINURSO i årets resolution. MINURSO är den enda fredsbevarande FN-styrka som saknar mandat att övervaka och rapportera om brott mot de mänskliga rättigheterna. Den västsahariska befolkningen gick i början till MINURSO:s kontor för att berätta om övergrepp som skett. Det hade de ingenting för. MINURSO-personalen tog inte emot deras anmälan eller rapporterade vidare. Det var inte deras jobb. Under flera år har enskilda stater och humanitära organisationer krävt ett utö-

kat mandat för MINURSO.

Men Frankrike med sin vetorätt som permanent medlem i säkerhetsrådet stoppar åter ett utökat mandat. FN-styrkans mandat förlängs med ett år och parterna uppmanas åter att gemensamt hitta en politisk lösning.

Beslutet leder till protestmanifestationer i den ockuperade huvudstaden El Aaiún i slutet av april 2013. Många västsaharier misshandlas och fängslas av marockansk polis.

Men protesterna fortsätter och i maj demonstrerar närmare 2 000 västsaharier öppet med Västsaharas flagga på gatorna i El Aaiún och även andra orter.

”UNITED NOTHING”

Den danske militären Knut Mosgaard var chef för MINURSO-styrkan 2005–2007. I en intervju ett år senare sa han:

– Det är på tiden att FN sätter ned foten. Om säkerhetsrådet går ett steg vidare och använder kapitel VII i stället för kapitel VI i FN-stadgan kan man använda tvång för att skapa fred.

Över hundra resolutioner om västsahariernas rätt till självbestämmande har antagits av FN:s säkerhetsråd.

Ändå har ingen folkomröstning tills nu sommaren 2013, ägt rum. Man har inte ens lyckats försvara civilbefolkningen mot övergrepp.

FN-styrkan bestod av 215 personer våren 2013.

FN har därmed inte klarat av en av sina sista, längsta och kanske viktigaste avkoloniseringsuppgifter.

För luttrade västsaharier i ockuperat område och i flyktinglägren går FN sedan länge under namnet ”United Nothing.”

RÅVARORNA OCH STÖLDEN

Västsahara har beskrivits som en skattkammare. Här finns inte bara mycket rika fiskebankar, stora fosfatfyndigheter utan också järn, koppar, uran, ett flertal metaller – och troligtvis olja.

Fosfaten började brytas under den spanska kolonialtiden på 60-talet. Spanska fiskebåtar har fiskat här sedan århundraden.

Västsahara har världens största fosfatfyndighet. Marocko har stora fosfatfyndigheter. Fosfaten i Bou Craagruvan, som är den enda gruvan i Västsahara och startades av spanjorerna på 60-talet, ligger på bara några meters djup.

FOSFAT VIKTIGARE ÄN NÅGONSIN

Råvaror var troligen ett av huvudmotiven för Marockos ockupation 1975. Kina, Marocko, Västsahara, Sydafrika och Jordanien har 75 procent av världens tillgångar av fosfat. Marocko var redan i mitten av 70-talet världens ledande exportör av fosfat. Konkurens från ett grannland ville man absolut inte ha.

Fosfat. Västsahara har en av världens rikaste fosfatfyndigheter. Fosfat används till konstgödsel, en strategisk råvara för industriell livsmedelsproduktion. Marocko har också fosfat.

Under den spanska tiden, var många västsaharier anställda vid Bou Craagruvan. Idag är bara cirka 30 procent av de anställda västsaharier. Många är dessutom hänvisade till okvalificerade arbeten. Flera har fått lönerna sänkta utan förklaring. Den stora majoriteten anställda är marockanska bosättare.

ENORMT STÖLDGODS

Bou Craagruvan drivs av det statligt ägda marockanska bolaget OCP, Office Cherifien des Phosphates. Gruvan producerar cirka 2,3 miljoner ton fosfat per år med ett marknadsvärde på cirka sex miljarder svenska kronor. Det är ett rejält bidrag till Marockos ekonomi.

Sedan ockupationen 1975 har Marocko kontroll över de enorma fosfatfyndigheterna i Bou Craa, varav endast en liten del har exploaterats. Marocko exporterar detta fosfat som sitt eget. Pengarna för det sålda fosfatet hamnar i marockanska fickor. Exporten går till världens största konstgödningsföretag PotashCorp i USA/Canada men även till Impact i Australien, Innophos i Mexiko och Lifosa AB i Litauen bland många andra.

Att exploatera och sälja råvaror i ett ockuperat land utan be-

folkningens godkännande eller vinning bryter mot folkrätten.

Den norska statliga Pensionsfonden sålde av sitt aktieinnehav i PotashCorp i protest mot bolagets oetiska handlande 2012.

FOSFAT FÖR VÅR MAT

Fosfat är en icke-förnyelsebar och strategisk naturresurs. Det används för att framställa konstgödsel till jordbruket. Det är en livsviktig produkt för industriell livsmedelsproduktion i stor skala. Fosfatproduktion påverkar matpriserna i världen. Fosfat når troligen redan 2030 "peak", det vill säga maximalt uttag, tror många forskare. Tillgången börjar därefter minska och priset öka. Det finns idag inga kända ersättare till fosfat för riktigt storskalig livsmedelsproduktion.

FISKRIKA VATTEN

Vattnet utanför Västsaharas kust är ett av världens fiskrikaste. 93 procent av fisken på Kanarieöarna kom från Västsahara på 70-talet. Fisket var näst efter turismen den viktigaste inkomstkällan. De spanska båtarna från Kanarieöarna tog främst upp billiga sardiner och dyr bläckfisk på 80-talet. Västsaharierna själva har historiskt inte gjort någon vinst på fisket. Fisk ingår inte i den traditionella födan. Få västsaharier har arbetat med fiske.

Spanjorerna byggde på sin tid upp någon enstaka fiskfabrik för produktion av fiskmjöl. Men det är marockanerna som har byggt upp fiskeverksamheten i Västsahara, när deras egna vatten har fiskats ut. Både El Aaiún och Dakhla har idag stora fiskehamnar med fiskeindustrier. Frys-bilar med fisk går i skytteltrafik upp till Agadir i Marocko. 90 procent av det marockanska fisket beräk-

nades har landats i Västsahara 2007.

Några rika västsaharier som samarbetar med den marockanska regimen har fått tillstånd att kontrollera en del av fiskelicenserna samt driva fiskefabriker. Den stora majoriteten av fiskelicenserna kontrolleras dock av marockanska militärer eller andra med goda relationer till regimen. För Marocko är fiskenäringen i Västsahara inte bara en viktig inkomstkälla utan också en viktig sysselsättning för de hundratusentals marockanska bosättarna. Få västsaharier anställs på båtar eller i hamnen.

SPANIEN OCH FISKET

När Spanien 1986 gick med i EEC, nuvarande EU, hade fiskerättigheter med Marocko varit en viktig förhandlingsfråga. Spanien ville absolut inte förlora rätten att fiska vid Marockos och framför allt sin ”forna” kolonis kust.

Mellan 1988 och 1999 fanns fiskeavtal mellan EU och Marocko. Det var främst spanska men även portugisiska fiskebåtar som fick tillstånd att fiska. Vattnet utanför Västsahara var inte uteslutet ur avtalen. Det skulle dröja till 2005 innan EU började förhandla om ett nytt fiskeavtal.

EU:s ILLEGALA FISKEAVTAL MED MAROCKO

2006 tecknas det nya fiskeavtalet mellan EU och Marocko. De västsahariska vattnen är inte uteslutna. Därför skriver Sverige, som enda

Fisket. För den spanska kolonialmakten var fisket den intressanta råvaran. Spanien behöll fiskerättigheter och del i fosfatindustrin vid den illegala ”försäljningen” av Västsahara till Marocko.

land, inte under avtalet. Det svenska argumentet är att Marocko självklart inte kan sluta avtal om ett territorium som inte tillhör dem.

2007 träder det fyraåriga avtalet i kraft, som innebär att 119 båtar, varav 100 från Spanien till en årlig kostnad av 36 miljoner euro, ska få fiska främst i västsahariska vatten.

2011 går avtalet ut och ska nu avslutas, förlängas eller omförhandlas. Debattens vågor i framför allt EU-parlamentet går höga under hösten 2010. Vid en omröstning i Ministerrådet i februari 2011 röstar Sverige, Danmark och Storbritannien mot en förlängning medan Finland och Tyskland lägger ned sina röster. Det räcker inte för att stoppa fiskeavtalet, men resulterar i att det förlängs med ett år till februari 2012. Då ska ett nytt beslut fattas.

Det internationella nätverket Western Sahara Resource Watch driver från 2006 en intensiv informationskampanj runt EU:s fiskeavtal. Många av de svenska EU-parlamentarikerna är aktiva i att försöka stoppa avtalet, som enligt parlamentets egna jurister bryter mot internationell lag och folkrätt. Det har dessutom visat sig att EU:s fiskeavtal med Marocko är ett av de ekonomiskt och miljömässigt sämsta i mannaminne. 780 jobb till fiskare från främst Spanien kostar cirka 400 000 kronor för varje arbetstillfälle.

Folkrättsexperten Hans Corell säger om EU:s fiskeavtal:

– Jag skäms som europé.

En annan svensk folkrättsexpert professor Pål Wrange presenterar sin kritiska analys för EU-parlamentariker hösten 2011.

I december 2011 röstar så EU-parlamentet om fiskeavtalet. Det historiska svaret blir: NEJ.

De 119 fiskebåtarna från EU får omedelbart order om att återvända till sina hemmahamnar.

Men efter bara några månader ger Ministerrådet EU-kommissionen i uppgift att inleda förhandlingar med Marocko om ett nytt fiskeavtal!

Nätverket Western Sahara Resource Watch uppmanar åter till protester mot planerna på ett nytt fiskeavtal: ”Inget land i världen har erkänt den illegala marockanska annekteringen av Västsahara. Ändå tänker EU från 2013 betala miljoner euro årligen till den marockanska regeringen för att EU-fartyg ska få fiska i vattnet utanför Västsahara.”

Våren 2013 strandar förhandlingarna mellan EU:s fiskekommissionär och Marocko på grund av att Marocko kräver mer betalt för fiskerättigheterna. I juli kommer besked om att ett nytt avtal finns; 126 båtar ska fiska till en kostnad av 40 miljoner euro per år. Nu återstår att se hur EU-länderna genom Ministerrådet röstar och vad EU-parlamentet kommer att säga.

DE SVENSKA FISKARNA I VÄSTSAHARA

Sedan 90-talets början har svenska fiskebåtar från Göteborg fiskat i Västsaharas vatten. Tidigare har man fiskat i marockanska vatten. Kring år 2000 börjar bläckfisken ta slut. Man måste nu fiska längre ut. De marockanska fiskebåtarna är för små, men svenska fiskare har kunskap, båtar och redskap för det stora djuphavsfisket efter sardin och sardinella. Svenskarna med sina moderna fartyg och kunskap blir högtintressanta för marockaner med tillgång till fiskelicenser.

2009 åtalas två svenska fiskeribolag för olaga fiske under tretton månader 2007–2008, då EU:s fiskeavtal med Marocko hade trätt i kraft. Sverige tillhörde inte de elva länder inom EU som

hade tillstånd att fiska enligt avtalet. De två båtarna saknade både fartygstillstånd och särskilt fartygstillstånd och hade gjort en nettovinst på 20 miljoner kronor. På grund av synpunkter från försvaret dröjer det mer än tre år innan rättegången kan äga rum.

Tingsrätten i Göteborg friar i november 2012 de två fiskarna, trots att man finner att de saknat tillstånd och är ansvariga för fisket.

– Domaren har läst gärningsbeskrivningen som fan läser bibeln, säger åklagare James von Reis som överklagat domen. Ny rättegång i hovrätten blir det i september 2013.

Men svenska fiskare fortsätter att fiska i de västsahariska vatten. Det är ofta samma båtar som nu är utflaggade till länder som Bahamas och Cook Islands. Många svenska fiskare jobbar i perioder i de västsahariska vatten.

VÄXTHUS VID DAKHLA

I södra Västsahara ligger hamnstaden Dakhla. Här finns en naturlig hamn, som marockanerna byggt ut till en av Afrikas största fiskehamnar. Men strax utanför i ökenlandskapet under sanden finns också stora underjordiska sötvattensjöar.

”Marocko planerar storsatsningar i Dakhla-området”, skriver Oxford Business Group i sin rapport om Marocko 2011. Att området är ockuperat nämns inte. Dakhlas hamn, som tar hand om 200 000 ton fisk per år, är redan för liten och ska byggas ut. Grönsaksplantagen ska växa.

Tomater i svenska affärer. Från Marocko sägs det, men kanske är de från Dakhla i det ockuperade Västsahara? Vem kontrollerar att löften från marockanska leverantörer till svenska grossister stämmer?

I ett tal i oktober 2012 flaggar Marockos kung för storsatsningar i ”de södra provinserna”, det vill säga den ockuperade delen av Västsahara. De ska tillkännas hösten 2013.

Utanför Dakhla finns enorma odlingar av främst tomater och meloner i och utanför växthus. Enligt en studie av WSRW ägs elva tomatodlingar antingen av den marockanske kungen, marockanska konglomerat eller franska multinationella bolag. 6 500 marockaner arbetar i denna storindustri. Nästan inga är västsaharier. 95 procent av frukten och grönsakerna går på export via Marocko till framför allt Frankrike och andra EU-länder. 60 000 ton frukt- och grönsaksprodukter exporterades 2010. Enligt marockanska regeringsplaner ska exporten öka till 160 000 ton 2020.

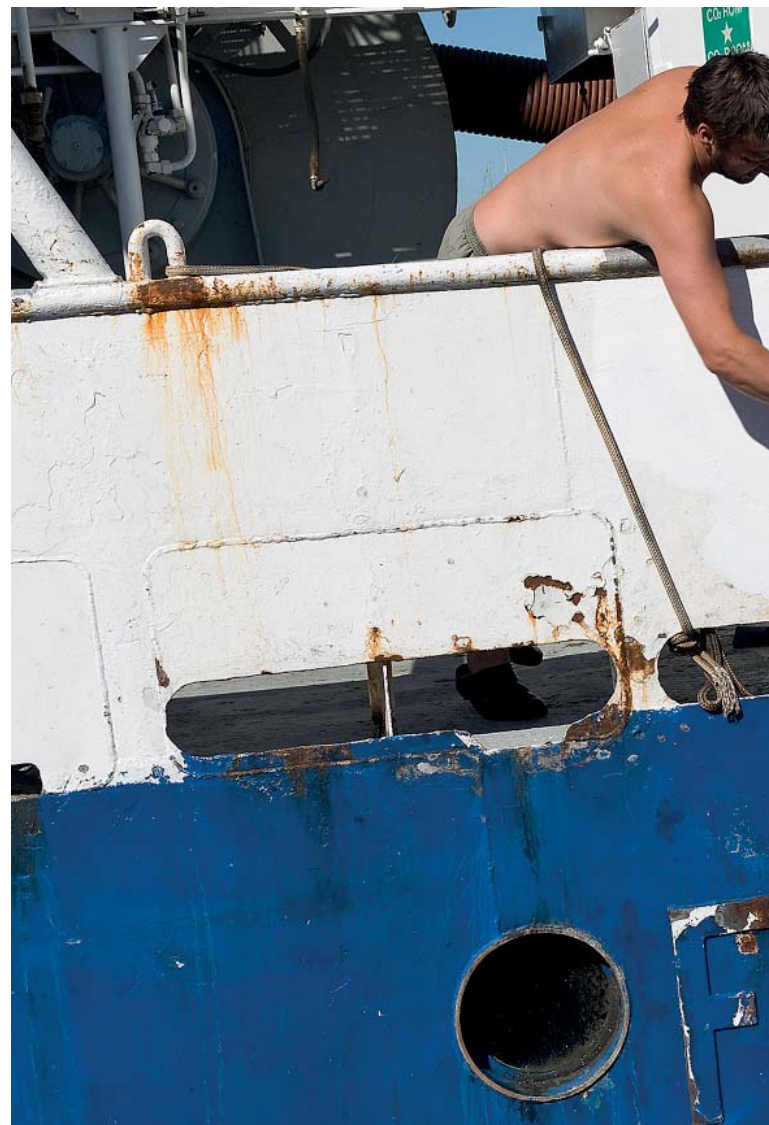
Det mesta är tomater från det marockansk-franska bolaget Azura som ägs av Groupe Tazi, ett marockanskt bolag. Nu vill man expandera sin exportmarknad i Europa.

”RÖVARMENTALITET”

– Varje dag ser vi stora lastbilar som kör norrut. Frukten och grönsakerna konsumeras inte här, säger en västsaharier.

Vattenförbrukningen till de stora konstbevattnade växthusen är astronomisk. Nu har till och med marockanska tjänstemän slagit larm om att det icke-förnyelsebara vattnet från de underjordiska sjöarna kan vara på väg att ta slut. År 2030 kommer Dakhla att behöva importera vatten, tror man.

– Här är rena rövarmentaliteten. Det finns en våldsam korruption, dålig förvaltning och ingen kontroll. Det är som ett ingenmansland. Vem har egentligen ansvaret för vad som sker här i den ockuperade delen av Västsahara? säger Erik Hagen, ordförande i WSRW.

HANDELS- OCH JORDBRUKSAVTAL

Hösten 2012 träder EU:s nya handels- och jordbruksavtal med Marocko i kraft. Trots att varor från det ockuperade Västsahara inte är uteslutna röstar EU-parlamentet ”ja” denna gång.

Nu kommer bland annat tomater med ursprungsmärkning ”Maroc” att välla in i Europa och vinsterna hamnar i marockanska och franska fickor främst.

– Det här är ett viktigt avtal, inte bara ekonomiskt utan också politiskt. Jag tror att detta bara är början på en ny fas i relationerna EU-Marocko”, säger dock en nöjd Catherine Ashton, EU:s talesperson i utrikesfrågor.

Men Nederländerna anser att varor från Västsahara inte omfattas av handelsavtalet. Detsamma anser den svenska regeringen. Handelsminister Eva Björling svarar på en fråga från Hans Linde (V) i riksdagen:

– Varken Sverige eller något annat EU-land har erkänt Västsahara som en del av Marocko. Därför är inte EU:s handelsavtal med Marocko tillämpligt för produkter från Västsahara.

TOMATER I SVERIGE

Problemet är kontrollen. Vem ska sköta den? Tullverket? Tomater producerade av ett kungaägt plantage i södra Västsahara är märkta ”Morocco” eller kanske vanligare ”Maroc”.

Det fransk-marockanska bolaget Azura exporterar tomater till

Svenska fiskebåtar. Greenpeace genomförde en aktion i Göteborg 2008 mot Nordic IV som fiskat i Västsahara utan tillstånd. Båtnamnet höll då på att målas över. Polisen beslagtogs dokument på båten.

Axfood (Hemköp och Willy:s), Coop och ICA. Alla tre livsmedelskedjor säger att de har ställt krav på att bara få tomater som är odlade i Marocko och inte i den ockuperade delen av Västsahara. Men vem kan lita på att det verkligen blir så? Andra märken att hålla ögonen på är Idyl, Etoile du Sud, Les Domaines och AH. Den senare, Albert Heijn, är en holländsk grossist som märker tomater som om det vore deras egen produktion. För medvetna konsumenter kan detta vara en svår nöt att knäcka.

ÄR DET OLJA DET HANDLAR OM?

Marocko saknar kända oljefyndigheter. Betydande oljeförekomster finns dock troligen både till lands och till sjöss på västsahariskt territorium. Det konstaterades redan på spanjorernas tid.

Hösten 2001 sluter plötsligt det franska oljebolaget TotalFinaElf och det amerikanska oljebolaget Kerr McGee avtal med den marockanska staten om oljeprospektering utanför Västsaharas kust. Polisario protesterar direkt inför FN mot att ockupationsmakten Marocko skriver kontrakt rörande Västsaharas naturresurser.

De internationella proteststormarna är kraftfulla. Frågan hän-skjuts till FN, vars undergeneralsekreterare för rättsliga frågor, svensken Hans Corell, i januari 2002 i ett rättsligt utlåtande (legal opinion) om utländska företags köp av Västsaharas råvaror konstaterar, att utvinning inte kan ske utan västsahariernas godkännande och vinst.

FN-juristen konstaterar också att Marocko inte har administrativ rätt till Västsahara. Det betyder dock att det i detta specifika avtal är tillåtet att leta efter olja men inte att ta upp den. Men fortsatt oljeletning eller oljeutvinning som sker utan västsahari-

ernas godkännande eller vinning skulle vara ett brott mot internationell lag, står att läsa i det rättsliga utlåtandet.

PROTESTSTORM

Det visar sig att det är ett norskt företag, TGS-Nopec, som ska genomföra de seismiska undersökningarna utanför Västsaharas kust 2003. Den norska Støttekomiteen for Vest-Sahara lyckas mobilisera så många protester mot företaget att man beslutar att enbart fullfölja den första fasen av undersökningarna. De största aktieägarna hotar TGS-Nopec med att sälja sina aktier i företaget. Även i Stortinget diskuteras den norska inblandningen.

AMERIKANSKA OCH FRANSKA OLJEINTRESSEN

I samma veva som USA och Frankrike i FN:s säkerhetsråd politiskt blir ivriga förespråkare för ett västsahariskt självstyre innanför Marockos gränser sluter alltså oljebolag från de båda länderna avtal med Marocko om oljeletning i den ockuperade delen av Västsahara.

2003 meddelar de amerikanska och franska oljebolagen att de förbereder nya undersökningar av havsbotten längs Västsaharas kust. Den norska Støttekomiteen for Vest-Sahara skickar då brev till 51 seismiska företag med uppmaning att dessa inte ska skriva kontrakt med oljebolagen när det gäller Västsaharas naturresurser.

I Alger hålls 2003 ett internationellt möte om exploateringen av Västsaharas naturresurser. Det internationella samfundet uppmanas att agera för att all exploatering och utforskning av Västsaharas naturtillgångar, såsom olja, fosfat och fisk, omedelbart upphör.

Ett internationellt nätverk WSRW bildas med uppgift att sprida

da information om den olagliga prospekteringen och exploateringen av Västsaharas råvaror.

2004 drar sig det franska oljebolaget TotalFinaElf ur oljeletningen utanför staden Dakhla offshore. Den norska statliga oljefonden säljer sina aktier i amerikanska Kerr McGee. Detsamma gör senare också den svenska Sjunde AP-fonden, Handelsbanken, Öhmanfonder och Alecta. Första AP-fonden behåller dock sina aktier.

Kerr McGee drar sig ur oljeletningen i de västsahariska vatten, det så kallade Boujdour-blocket 2006.

ETT KOMMANDE OLJEELDORADO?

Det rättsliga utlåntandet från 2002 har inte hindrat den marockanska staten att genom sitt eget oljebolag ONHYM (Office National des Hydrocarbures et des Mines) mäta upp fyra områden, två block till havs och två till lands.

2004 har det amerikanska oljebolaget Kosmos Energy dykt upp på arenan och skrivit kontrakt om oljeprospektering i samma område som Kerr McGee i havet utanför staden Boujdour. När Kerr McGee drar sig ur övertas helt enkelt blocket av Kosmos Energy Offshore Morocco HC. 2006 skrivs avtalet under av det marockanska statliga oljebolaget ONHYM. Det amerikanska oljebolaget äger 75 procent av blocket. Den marockanska staten äger 25 procent. Under fyra år ska prospektering ske och efter 2012 ska borrhningar börja. 2013 annonserar Kosmos att de har hyrt

Traditionellt fiske. Marockanerna bedrev fiske nära den marockanska kusten tidigare. Nu är det marockanska bosättare som fiskar – i Dakhla. Men bläckfisken och det kustnära fisket är nästan slut.

en oljerigg och ska börja borra i ”marockanska vatten” 2014.

2006 vädrar också andra oljebolag morgonluft. Brittiska Longreach Oil and Gas har varit aktiva i sina kontakter med marockanska ONHYM sedan dess.

Det franska Total (tidigare TotalFinaElf) som drog sig ur oljeletningen 2004 är 2011 tillbaka med dunder och brak. Det visar sig att de skrivit kontrakt med ONHYM om oljeletning i södra Västsaharas vatten utanför Dakhla.

Våren 2013 kräver Västsaharas president Mohamed Abdelaziz ett totalstopp för Totals provborrningar. I sitt brev till FN-chefen Ban-ki Moon, skriver han, att FN borde sända ett klart budskap till oljebolaget att dess aktiviteter är illegala precis som exploateringen av fosfat och fisk i västsahariska vatten är ett uppenbart brott mot internationell lag.

2013 finns fyra utländska oljebolag som undersöker eventuella fyndigheter i den ockuperade delen av Västsahara; Brittiska Longreach Oil and Gas, irländska San Leon, amerikanska Kosmos Energy och franska Total.

SOL OCH VIND

Sol- och vindenergi från Nordafrikas och Mellanösterns öknar och kuster som en lösning på Europas energibehov i framtiden? Det vidlyftiga megasolprojektet Desertec startades 2003 av företag som tyska Siemens, ABB, Deutsche Bank, Bosch, EON med flera. EU är principiellt för detta.

Marocko saknar både olja och kol och är totalt beroende av energiimport. Desertec planerar att bygga fem solkraftverk och flera vindkraftverk i landet. Men två av solkraftverken och de

flesta vindkraftverk ska ligga på västsaharisk ockuperad mark.

På Desertecs kartor finns ingen gräns mellan Marocko och Västsahara.

– Personer som är drivande inom solenergi har nog knappast hört talas om Västsahara, säger Anders Wijkman, som var europaparlamentariker och aktiv i Desertec-planerna i början.

Men det finns kritiska röster mot Desertec-planen.

Den förnybara elen ska transporteras genom kablar över Medelhavet och dessa är mycket dyra.

2012 börjar dessutom Desertec-projektet svaja. Både Siemens och Bosch drar sig ur projektet.

Samtidigt är Siemens djupt engagerade i det vindkraftverk som det marockanska bolaget Nareva planerar att bygga utanför den ockuperade västsahariska huvudstaden El Aaiún. Nareva, som till stora delar ägs av den kungliga familjen, har ansökt om utsläppsrätter från FN. Det får de inte på grund av att vindparken ligger på ockuperat område. Trots internationella och lokala protester fortsätter dock projektet. Siemens levererar utrustning under våren 2013 till vindkraftverken.

”Marocko har en sund ekonomisk administration som de senaste åren gett stor tillväxt”, skriver Världsbanken 2012, då man stöder Marocko med 850 miljoner dollar för projekt inom energisektorn, gruvgift och vattensektorn. Internationella Valutafonden beviljar samtidigt Marocko ett lån på 6,2 miljarder dollar.

EI. Stora europeiska elbolag vill försörja Europa med solenergi från Marocko. Det är den ockuperade delen av Västsahara man menar. Västsaharierna själva har bara tillgång till en liten solfångare i lägren.

FOLKRÄTTSEXPERT: KRISTALLKLAR FRÅGA

– Västsaharafrågan är folkrättsligt kristallklar, sa Pål Wrangle, professor i folkrätt vid Stockholms universitet, vid ett seminarium arrangerat av riksdagens Västsaharanätverk 2011 i samband med att Per Angerpristagaren Brahim Dahane kom till Sverige efter att han släppts villkorligt från fängelse utan dom.

– Rätten till självbestämmande gäller. Marocko har ingen suveränitet över Västsahara. Marocko kan bara utnyttja naturresurserna om det ligger i västsahariernas intresse och om de så vill. Andra stater får inte erkänna ockupationen och inte heller stödja den. Marocko som ockupationsmakt måste respektera mänskliga rättigheter. Fiskeavtalet mellan EU och Marocko är illegalt.

– Det betyder också att Exportrådet (numera Business Sweden) har skyldighet att upplysa svenska företag om att Västsahara inte är marockansk mark och att dessutom brott mot de mänskliga rättigheterna pågår där, säger Pål Wrangle.

Från Sverige finns det företag som är inblandade i råvarustölden.

Det gäller bland annat Atlas Copco som har sålt borrhutrustning till det statliga marockanska företaget OCP för användning i den västsahariska fosfatgruvan Bou Craa.

Troligen är många fler svenska företag inblandade i denna oetiska verksamhet.

Svenska båtar. Marocko ville ha tillgång till moderna fiskefartyg. De fanns hos svenska fiskare. Nu flaggas de svenska båtarna ut men fisket med svensk besättning fortsätter. Dakhlas hamn.

Sand. Sand är ännu en råvara att exploatera för Marocko. Sanden köps upp av spanska företag som sprider ut den på sina turiststränder på Kanarieöarna. Den handeln har pågått länge. El Aaiúns hamn.

DEN OCKUPERADE DELEN AV VÄSTSAHARA

Marocko kontrollerar nästan två tredjedelar av Västsahara. All aktivitet för självständighet är förbjuden. Det är förbjudet att ifrågasätta Marockos rätt till Västsahara. Samtidigt finns FN-styrkan MINURSO, visserligen i förminskad styrka, på plats med mandatet att genomföra en folkomröstning om Västsaharas självständighet. MINURSO betyder ju just "United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara".

Hur många som bor i den ockuperade delen av Västsahara idag är svårt att veta, men de marockanska bosättarna blir ständigt fler och fler. Fattiga marockaner lockas av skattefrihet, högre löner och subventioner.

Västsaharierna är nu en förkrossande minoritet som diskrimineras på många sätt. Arbetslösheten och bostadslösheten är stor bland dem. Hot, förföljelse, övergrepp och tortyr fortsätter. Människorättsaktivister är ständigt bevakade. De hotas med att förlora arbete eller skolgång för sig eller sina anhöriga, om

Polisvåld. I maj 2013, 40 år efter Polisarios bildande, några dagar efter FN:s beslut att inte heller i år införa ett MR-mandat, gick västsaharierna åter modigt ut på gatorna. Många skadades och fångslades.

de fortsätter engagera sig. Det kan gälla att skriva slagord för Polisario på husväggar, kasta upp Västsaharas flagga på telefonledningarna eller filma små manifestationer i smyg och lägga ut dem på Youtube.

De arbeten som står till buds är privat verksamhet som taxi-chaufför, butiksinnehavare eller get- och kameluppfödning. Offentliga arbeten är mycket svåra att få.

Det är uppenbart att Marocko har gjort allt för att bita sig fast i området. Många vägar är nya och i Dakhla har en av Afrikas största fiskehamnar anlagts. Huvudstaden El Aaiúns fiskehamn är också stor och modern med en mängd fiskefabriker.

El Aaiún är idag en modern stad med cirka 200 000 invånare enligt vissa källor.

Trots att FN-styrkan MINURSO varit närvarande sedan 1991 är det den marockanska regimen som har den totala kontrollen.

Polisen kan slå till vid minsta misstanke om att aktivister ska samlas i ett privathus. Västsaharier "kidnappas" av polis och dumpas misshandlade i öknen.

ASVDH och CODESA är två av de människorättsorganisationer som är förbjudna. Deras ordförande är kända och prisbelön-

ta. Brahim Dahane från ASVDH och Aminatou Haidar finns porträtterade på sidan 120 och sidan 18.

Marocko har brännmärkts av Amnesty International och Human Rights Watch för brott mot de mänskliga rättigheterna i både Västsahara och Marocko i en mängd rapporter.

Tusentals västsaharier har gripits av marockansk säkerhetspolis så länge som MINURSO funnits på plats. De har gripits för att de är anhängare till ett fritt Västsahara. Många har hållits fängslade isolerade i hemlighet i veckor och månader utan att deras anhöriga har informerats. Under tiden har de torterats och misshandlats. ”MINURSO försvarar inte ens de mest elementära rättigheter”, skriver Amnesty International i en rapport 1996.

En annan organisation som rapporterar om Västsaharakonflikten är Robert F. Kennedy Center for Justice & Human Rights. I augusti 2012 besöker en delegation från RFK Center den ockuperade delen av Västsahara. I sin rapport uppmanar organisatio-

De försvunna. En japansk konstnär har försökt återskapa porträtt av några av alla de försvunna västsaharierna. Hon har lyssnat till familjens beskrivningar ur minnet. Själva saknar de foton.

nen den marockanska regeringen att upphöra med våldet mot de västsaharier som förespråkar ett självständigt Västsahara. Organisationen påpekar också att Marocko har undertecknat en rad internationella konventioner om mänskliga rättigheter.

DE FÖRSVUNNA

Sedan 1975 har cirka 1 000 civila västsaharier kidnappats och försvunnit. Cirka 500 av dem är fortfarande försvunna. Män, kvinnor och barn har gripits av marockansk polis och sedan försvunnit. Många arresterades i början av ockupationen för att de antogs förespråka ett fritt Västsahara. Några greps när de försökte fly från det ockuperade Västsahara till Polisarios flykting-

läger i Algeriet. Andra togs för att deras släktingar var aktiva Polisariosympatisörer.

Sommaren 1991 i samband med att de överlevande marockanerna från Tazmamart-fängelset släpptes, frigav Marocko cirka 300 av "de försvunna" västsaharierna. Under alla år hade den marockanska regimen förnekat kännedom om dem.

De överlevande västsaharierna släpptes i det ockuperade Västsahara. De har sedan dess varken fått adekvat kompensation, arbete eller sjukvård. De är förbjudna att tala med utlänningar och de får inte lämna sin hemort. Några av dem har dött, flera har fängslats igen och några har lyckats fly till Polisarios flyktingläger. Men flera av dem vågar fortsätta att protestera och att försöka få ut information om vad som händer i den ockuperade delen av Västsahara.

Många av dessa personer satt fängslade i de två hemliga fängelserna Khalat M'Gouna nära Quarzazate i det pittoreska par-

fymdistriktet "Rosornas dal" samt Agdz i sydöstra Marocko under 70- och 80-talet.

Så här berättar Mamia som "frigavs" 1991 med sin syster:

– Jag var 14 år när jag greps tillsammans med min syster och mina föräldrar några månader efter den marockanska ockupationen 1975. Tre av mina bröder fanns i flyktinglägren och var aktiva i Polisario. I 16 år satt jag i fängelserna Agdz och Khalat M'Ghouna. Det första året dog 28 västsaharier. Vi torterades, fick nästan ingen mat och det var kallt. Min mamma dog efter ett år, min pappa efter sju år. När min syster och jag "släpptes" efter de 16 åren kom vi till ett nytt fängelse, det ockuperade Västsahara. Vi var ständigt övervakade. Min syster och jag lyckades fly i en båt till Kanarieöarna 1999.

De "försvunna", som överlevt och släppts, har aldrig fått reda på varför de fängslades. De har inte heller fått någon upprättelse. Ingen marockan har heller åtalats.

FÖRFÖLJELSERNA FORTSÄTTER

För att kväsa ett eventuellt ungdomligt uppror under 80-talet tvångsförflyttades cirka 10 000 västsahariska ungdomar till Marocko för att ”marockaniseras”. Försöket föll dock inte väl ut för marockanerna. Det stora flertalet ungdomar återvände till Västsahara.

Trots FN-styrkan MINURSO:s närvaro i det ockuperade Västsahara sedan 1991 har förtrycket och förföljelserna mot den västsahariska befolkningen kunnat fortsätta.

1995 dömde till exempel den marockanska militärdomstolen åtta västsahariska ungdomar till mellan 15 och 20 års fängelse. De dömdes för att ha hotat ”Marockos yttre säkerhet” genom att dela ut flygblad med krav på ett självständigt Västsahara. Därmed hade de ifrågasatt Marockos gränser.

DEN FÖRSTA VÄSTSABARISKA ”INTIFADAN”

Några månader efter kung Hassan II plötsliga död 1999 demonstrerar 40 västsahariska studenter utanför den regionala administrationsbyggnaden i huvudstaden El Aaiún. De protesterar bland annat mot att löften om arbete inte infriats. Efter fyra dagars demonstration startar de en hungerstrejk, som får stöd av friställda gruvarbetare från fosfatgruvan Bou Craa. Då ingriper den marockanska polisen med stor brutalitet. En västsaharier dödas och ett fyrtiotal skadas. Flera västsaharier arresteras. Protesterna fortsätter. Flera hundra västsaharier arresteras. Västsahariska hem bränns ner. Även i Tan-Tan och Goulemine i södra Marocko pågår manifestationer. Den marockanska regimen stänger gränserna och proklamerar undantagstillstånd.

Senare döms en västsaharier till 25 års fängelse och tjugofem andra till 15 års fängelse för ”deltagande i upplopp”. Hundra västsahariska ungdomar tvångsinskrivs i den marockanska armén och transporteras till Agadir.

Våren 2000 äger nya demonstrationer rum i El Aaiún och Smara. Västsaharierna kräver att de politiska fångarna ska frigges. Utegångsförbud proklamerar då i de västsahariska städerna. Fem demonstranter döms till mellan fem och tio års fängelse för ”förräderi” och ”upplopp”.

Polisarios ledning uttrycker sin förvåning över att MINURSO vidmakthåller sin vanliga tystnad.

MOHAMED DADDACH

2001 startar en internationell kampanj för att Västsaharas äldste politiska fånge Mohamed Daddach omedelbart ska frigges. Han har då suttit fängslad i 25 år, varav 14 år som dödsdömd för sitt stöd för Polisario. Samtidigt startar västsahariska fångar hungerstrejker i flera fängelser.

Daddach släpps samma år. I samband med firandet av att Daddach släppts grips festarrangörerna och fängelserna fylls åter med politiska fångar. Flera förföljda ungdomar lyckas fly till flyktinglägren eller Kanarieöarna.

Nya hungerstrejker mot olidliga förhållanden i det ökända ”Svarta Fängelset” i El Aaiún startar. Krav höjs också för att de politiska fångarna ska frigges. Den västsahariska presidenten kräver vid flera tillfällen att FN:s säkerhetsråd ska agera mot den marockanska regeringen.

Ett år senare 2002 tilldelas Mohamed Daddach det norska män-

Pris. Mohamed Daddach satt fängslad i 25 år. 2002 fick han i Norge motta Raftopriset för sin fredliga kamp för mänskliga rättigheter. Han återvände till den ockuperade delen av Västsahara.

niskorättspriset Raftopriset, ett pris som han själv hämtar i Bergen.

Mohamed Daddach är fortfarande ständigt övervakad och trakasseras ofta av marockansk polis. Han har fortsatt sina fredliga protester mot den marockanska ockupationen.

PROTESTER FRÅN AMNESTY

2003 döms tre västsaharier till tio års fängelse med hjälp av den nya marockanska antiterroristlagen. De anklagas bland annat för att ha bränt ner en polisstation, men hävdar själva att de förföljs för att de förespråkar självbestämmande för västsaharierna.

Mohamed Daddach och tolv andra västsaharier fräntas biljetter, pass, videofilmer och andra dokument på Casablancas flygplats, när de är på väg till Genève för att delta i en konferens i samband med det årliga mötet för FN:s Råd för mänskliga rättigheter. De marockanska myndigheternas agerande leder till protester från bland annat EU-parlamentet.

2003 flyr elva ungdomar till flyktinglägren från ockuperat område. På hösten tvångsflyttar de marockanska myndigheterna cirka 80 västsahariska lärare och människorättsaktivister från det ockuperade Västsahara till marockanska städer.

– Antalet tortyrfall har ökat markant de senaste två åren, skriver Amnesty International efter en granskningsresa i Marocko och Västsahara 2003.

– Släktingar till ”försvunna” och människorättsaktivister förföljs och hotas av de marockanska myndigheterna. Fredliga åsiktsyttringar samt kontakter med utländska människorättsorganisationer betraktas som olagligt. Monarkin och Västsaharas status är tabubelagda ämnen, konstaterade man vidare.

INTIFADAN 2005

I maj 2005, 30 år efter den marockanska invasionens början bryter stora protester ut när en västsaharier ska förflyttas från ett fängelse. Protesterna sprider sig och fortsätter. Modiga västsaharier går ut på gatorna och visar sitt missnöje med ockupationsmakten. Svaret blir brutalt. Militär och specialstyrkor kallas in, undantagstillstånd proklamerar och en klappjakt på västsahariska ledare för missnöjet startar. Hundratals västsaharier grips, torteras och fängslas. "Svarta fängelset" i El Aaiún är överfullt. Fångarna tvingas sova på toaletter för att få plats.

Den marockanska ockupationsmaktens strategi är uppenbarligen att gripa och döma ledarfigurer. Men det räcker inte. Protesterna bara fortsätter. Och via Internet sprids bilder av fredliga västsaharier som angrips av marockansk militär och polis.

DE 15 FÖRSVUNNA UNGDOMARNA

I december 2005 försöker 15 unga män fly med båt till Kanarieöarna för att med bilder och dokument visa för världspressen vad som händer inne i det ockuperade och stängda Västsahara.

Men ungdomarna kommer aldrig fram. Enligt vittnen greps de av marockansk säkerhetspolis på stranden utanför El Aaiún. Några ungdomar ska ha dödats men resten ska hållas fängslade någonstans i hemlighet, tror deras anhöriga som bildat en aktionsgrupp.

De marockanska myndigheterna har försökt att köpa de anhö-

Gdeim Izik. 2010 byggde cirka 20 000 västsaharier ett protestläger utanför huvudstaden El Aaiún. De krävde arbete och ett slut på råvarustölden. En månad senare stormade polisen lägret.

rigas tystnad och påstår att ungdomarna har drunknat, utan att kunna visa upp några som helst bevis.

– De marockanska myndigheterna varken erkänner eller förnekar för oss att de har tagit de 15 ungdomarna. De säger att frågan är under utredning. Men till utländska journalister säger de något annat, berättar Nhabouha, syster till två av de försvunna ungdomarna i en intervju 2010. (Se sidan 118)

GDEIM IZIK

I oktober 2010, 35 år efter den marockanska invasionen, bygger västsaharier upp ett protesttältläger utanför huvudstaden El Aaiún. Man kräver arbete och bostäder och man kräver att inte bli behandlade som andra klassens invånare längre. Man kräver också stopp för exploateringen av naturresurserna.

En kommitté förhandlar med de marockanska myndigheterna. Men i gryningen en månad senare slår militär och säkerhetsstyrkor till och river lägret. Tält sätts i brand, hundratals västsaharier misshandlas, grips och förs bort. Människor flyr mot El Aaiún. Polisen bedriver därefter under flera veckor klappjakt på ledare och aktivister från lägret.

Den ockuperade delen av Västsahara är i stort sett stängd för omvärlden. Få personer får tillträde. Platsen för Gdeim Iziklägret är numera militärt område och får inte beträdas.

Amnesty International skriver i sin rapport "Rights trampled. Protests, violence and repression in Western Sahara" i december 2010 att cirka 200 västsaharier greps och att samtliga som Amnesty-representanter träffade uppgav att de hade blivit misshandlade. De flesta hade flera veckor senare synliga skador.

Gripna. Hayat Rguibi och N'Guya El Oussi, då 21 år, greps efter Gdeim Izik anklagade för att ha skapat ett kriminellt gäng och gett information till främmande makt. De satt fängslade i fem månader.

TVå av dem som fängslades var Hayat Rguibi och N'Guya El Oussi, då 21 år gamla. I en intervju berättar de om gripandet, misshandeln och de fem månaderna i "Svarta fängelset" i El Aaiún: "Efter förhöret togs vi till ett annat rum där en man med bajonett sa att vi skulle bli dödade med detta vapen... En polis sa: "Nu kan ni be era frivilligorganisationer komma hit och befria er! ... Väggarna var fulla av blodfläckar... Vi var tvungna att skriva under ett förhörsprotokoll utan att läsa det..."

De två unga kvinnorna åtalas för att ha skapat ett kriminellt gäng, använt kniv, utbytt information med en fientlig makt och för att ha förstört allmän egendom.

Hayat svarar: "Vi har bara försvarat vår rätt till självbestämmande för det västsahariska folket. Det är ni som är beväpnade. Vi var i ett fredligt läger. Vi har ingenting att göra med dessa anklagelser."

352 DÖDADE?

I december 2010 publicerar plötsligt Det marockanska rådet för mänskliga rättigheter en rapport på arabiska med följande sensationella information:

352 västsaharier inklusive 21 barn dog under stort lidande i militära operationer, på militärbaser och i hemliga fängelser från 1975 till 1992. 261 västsaharier frigavs, efter att i vissa fall ha suttit fängslade i 15 år.

Namn på de döda publiceras men inga uppgifter finns på vilka som är skyldiga till tortyren och dödandet. De anhöriga har inte heller informerats. Inga uppgifter ges om var kvarlevorna finns. Något officiellt erkännande från den marockanska regi-

men kommer inte heller.

– Under 35 år har den marockanska regeringen hemlighållit denna information, skriver anhörigorganisationen AFAPREDESA i en kommentar och kräver en omedelbar utredning där internationella och västsahariska organisationer ska få delta.

– FN har också ett ansvar för att internationella lagar efterföljs, speciellt i icke-självstyrande områden som ska avkoloniseras. FN måste kräva att Marocko garanterar rätten till sanning, rättvisa och upprättelse för offren, skriver AFAPREDESA också.

2013 berättar dess ordförande Abdeslam Omar att FN-instanser hittills inte har agerat.

EU MÅSTE AGERA!

Sommaren och hösten 2011 intensifieras förföljelserna av västsaharier. Mobb av marockanska bosättare deltar också på flera orter i den ockuperade delen av Västsahara. I Dakhla dödas flera personer i samband med en fotbollsmatch. Många fängslas.

– 81 västsahariska politiska fångar, en del dömda till 15 års fängelse, en del inte alls dömda, lever under omänskliga förhållanden i mörker, där de utsätts för dagliga trakasserier, hot, misshandel och förnedring. De sitter i fängelser i Marocko eller i det ockuperade Västsahara långt från medias blickar, skriver Moha-

→ **Protest och tortyr.** Det är förbjudet att visa Västsaharas flagga. Den här ungdomen klarade sig. I någon minut visades flaggan. Andra fotade och spred bilderna. Anhöriga till dem som fängslades efter Gdeim Izik kräver att dessa ska friges. Rapporter från flera MR-organisationer bekräftar våldet mot fängslade västsaharier. Utsmugglad bild från Salé-fängelset av hur Mohamed Dihani torteras 2013.

med Sidati, Polisarios Europarepresentant 2012.

– Vi kräver att EU genast agerar, hjälper en försvarslös befolkning och får ett slut på Marockos repressionspolitik i Västsahara. EU har valt att göra Marocko till sin strategiska partner, gett Marocko en privilegierad ställning och finansiellt stöd. Nu måste Marocko upphöra med sin ockupationspolitik i Västsahara, säger Mohamed Sidati.

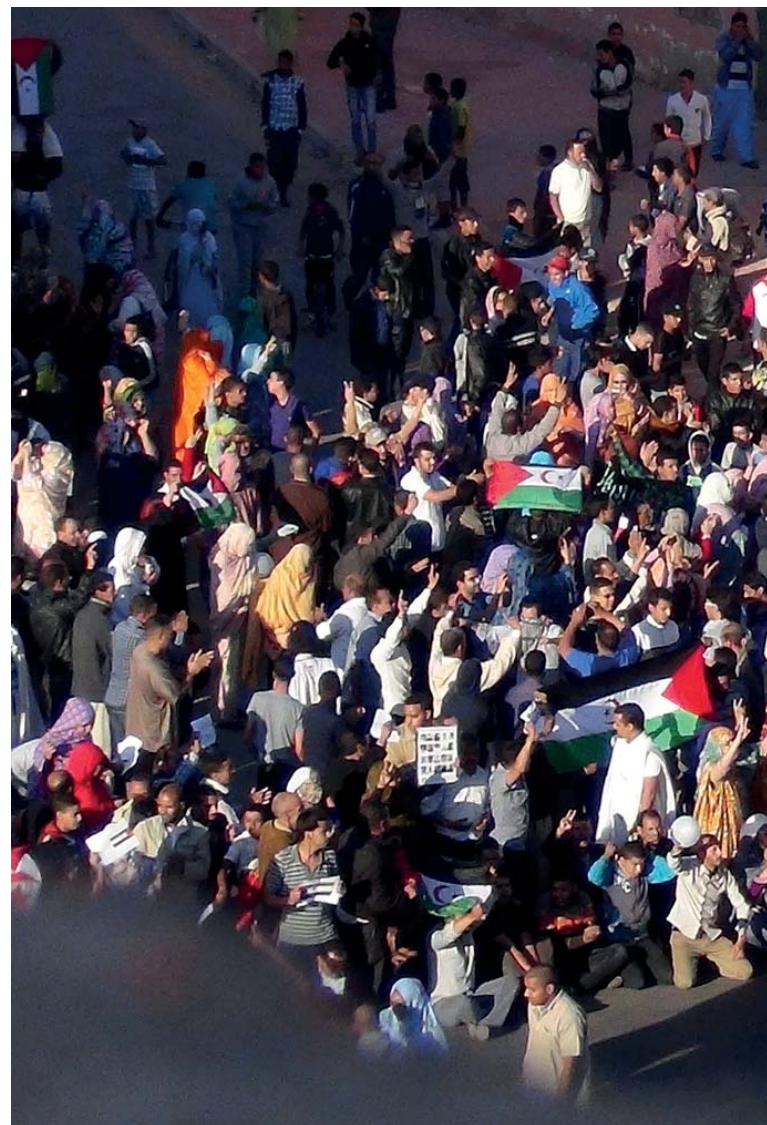
BROTT MOT MÄNSKLIGHETEN

Från 2009 till 2013 har representanter för ICJ, Internationella Juristkommissionens svenska avdelning med stöd från Folke Bernadotteakademin bevakat rättegångar mot västsaharier. 2012 gav ICJ ut en rapport ”Trial Observations in Western Sahara. Reports and Legal Analysis”. Skriften innehåller inte bara rättegångsobservationer utan också kapitel om människorättssituationen i allmänhet i Västsahara, FN-resolutioner, fiskeavtalet mellan EU och Marocko samt Västsahara och statsbildning. Men boken innehåller också ett avsnitt om Marockos brott mot mänskligheten. Det sammanfattar en studie som visar att kriterierna för Brott mot mänskligheten är uppfyllda:

Mord, försvinnande, deportation, fängslande i hemlighet, tortyr, förföljelse på grund av politisk uppfattning eller etnicitet sker systematiskt mot en civilbefolkning på order av staten.

Brott mot mänskligheten är så allvarligt att alla stater måste agera.

Många greps. I maj 2013, 40 år efter Polisarios bildande, gick västsaharier ut på gatorna med den förbjudna flaggan. Frustrationen över ett uteblivet FN-beslut om skydd av civilbefolkningen var enorm.

Slutsatserna när det gäller Västsaharafrågan är att de som är ansvariga för övergreppen på västsahariskt territorium ska ställas inför rätta och att FN:s säkerhetsråd borde överlämna frågan till Internationella Brottmålsdomstolen i Haag.

Dessutom måste Västsaharas rätt till självbestämmande respekteras av alla länder och genomföras utan fler uppskov.

De pågående kränkningarna av mänskliga rättigheter måste stoppas och förhindras genom att ett MR-mandat inkluderas i MINURSO-mandatet.

Svenska jurister, som har observerat flera rättegångar mot västsaharier, beskriver de rättsliga förhandlingarna som oacceptabla.

Domaren Tomas Främby var observatör under en rättegång mot Brahim Dahane, Ali Salem Tamek och Nasir Ahmed i oktober 2010. Rättegången ställdes in efter 45 minuter.

– Det var allmänt tumult i rättegångssalen, slagsmål pågick och en västsahari blev sparkad i magen. De marockanska advokaternas agerande hade varit helt otänkbart i Sverige. De skulle ha blivit uteslutna ur Advokatsamfundet direkt, berättar Tomas Främby.

MILITÄRDOMSTOLEN DÖMDE TILL LIVSTID

En marockansk militärdomstol dömer i februari 2013 25 västsaharier till mycket långa fängelsestraff. De har då suttit fängslade i över två år efter Gdeim Izik, hungerstrejkat och krävt att bli frigivna eller ställas inför en civil domstol. Nio av dem får livstids fängelse, fjorton får mellan 20 och 30 års fängelse och två personer döms till två års fängelse, som de redan avtjänat i väntan på rättegången.

De åtalade anklagades för att ”ha bildat ett kriminellt gäng”, för dödligt våld mot poliser eller medhjälp till våld i samband med rivningen av Gdeim Izik.

De åtalade, som hävdar att de är oskyldiga, döms ”utan att deras uppgifter om att erkännanden skett under tortyr och tvång utretts. Bland de åtalade finns flera människorättsaktivister och förespråkare för ett självständigt Västsahara. Dessa erkännanden var uppenbarligen det främsta, om inte det enda, beviset mot dem.” Det skriver organisationen Human Rights Watch (HRW) i en rapport senare.

”Gång på gång ser vi marockanska åklagare vid politiskt känsliga rättegångar utan fysiska bevis eller vittnesbevis som pekar ut de åtalade. I stället går man enbart på erkännande som man fått fram under omständigheter som kan ifrågasättas”, skriver HRW.

”Marocko bör fria de dömda västsaharierna eller lova dem en ny och rättvis rättegång inför en civil domstol.”

”Att ställa civila inför en militärdomstol bryter mot de mest grundläggande reglerna för en rättvis rättegång”, skriver Human Rights Watch också.

De åtalade har överklagat domarna.

Anhöriga till de åtalade och dömda har under fängelsetiden turats om att bo i närheten av Saléfängelset nära Rabat, 120 mil från hemorten El Aaiún. Förhållandena för de fängslade är svåra. Situationen för de anhöriga har varit ansträngande ekonomiskt och praktiskt så långt från hemorten.

– Förhållandena i fängelset är miserabla, berättar Leaarousi, på besök i Sverige hösten 2012.

– Löss, ingen medicin, dålig mat och misshandel tillhör vardagen.

De anhöriga har det också svårt. Det är fattiga människor, men de vill ju hjälpa sina anhöriga med kläder, mat och moraliskt stöd.

JOURNALISTER OCH POLITIKER SLÄNGS UT

Inga oberoende observatörer eller journalister släpps i princip in i den ockuperade delen av Västsahara.

Den svenske riksdagsledamoten Jonas Sjöstedt (V) försöker ta sig in i november 2010 för att med egna ögon se vad som hänt i samband med stormningen av protestlägret Gdeim Izik, men han stoppas på flygplatsen i Casablanca. Detta föranleder ingen som helst reaktion från den svenska regeringen.

I oktober 2012 utvisas 21 spanjorer och fyra norska ungdomar från El Aaiún. De är representanter för olika solidaritetsrörelser och politiska partier, som kommit till Västsahara för att träffa människorättsaktivister. Samtliga placeras i taxibilar av marockansk polis och körs till Agadir utan förklaring.

2013 avvisas en delegation på fyra personer från EU-parlamentet på flygplatsen i Casablanca. Svenskan Isabella Lövin (MP) ingår. Ingen officiell protest kommer från EU eller Sverige.

– Att bli utkastad från ett grannland till Europa utan några som helst formella eller lagliga grunder var en omskakande upplevelse. Den tystnad från Kommissionens, EU-parlamentets och svenska regeringens sida som jag upplevt i efterspelet till denna incident har varit än mer skrämmande, säger Isabella Lövin efter den förödmjukande behandlingen.

Dessförinnan har en svensk journalist gripits i samband med en liten manifestation i Västsahara 2007, fråntagits dokument, anklagats för uppvigling och för att ha kontakter med Al Khai-

da och utvisats.

Journalister, politiker och representanter från många olika länder har utvisats. Exempler är otaliga.

Men myndigheternas agerande är godtyckligt. 2011 lättar marockanerna plötsligt på trycket och de två riksdagsledamöterna Bodil Ceballos och Peter Eriksson (MP) släpps in. De är dock ständigt bevakade av marockansk polis, som följer dem hack i häl.

”Samhället präglas av en stark rädsla för den marockanska polisen”, skriver de bland annat i en rapport.

ETT KORRUPT RÄTTSSYSTEM

I september 2012 besöker rapportören om tortyr, Juan Mendez, från FN:s Råd för mänskliga rättigheter både Marocko och den ockuperade delen av Västsahara. Kritiken mot det marockanska rättssystemet är svidande i hans rapport. Tortyr, misshandel, grym och omänsklig behandling är vanligt förekommande. Man varken upptäcker, dokumenterar eller undersöker påstådd tortyr. Västsaharier är särskilt utsatta för våld från marockansk rättspersonal.

Bevis mot en åtalad består ofta enbart av erkännande som den åtalade hävdar har skrivits under efter tortyr. Detta gäller särskilt västsaharier som åtalats för brott mot den så kallade territoriella integriteten.

Polis plundrar privata hem, där anhängare till ett självständigt Västsahara bor. Personer kidnappas och dumpas i öknen. Våldtäkt och isolering i veckor förekommer på ”Svarta fängelset” i El Aaiún.

FN-representanten kräver också att rättegången mot de 25 Gdeim Izikfångarna tas om i en civil domstol med en opartisk utredning om ansvarsfrågan och den anmälda tortyren.

FLYKTINGLÄGREN

I flyktinglägren i närheten av den algeriska staden Tindouf nära den västsahariska gränsen bor cirka 160 000 västsaharier. Den här ogästvänliga delen av Saharas öken har aldrig tidigare varit bebodd. Det finns inga vattendrag i dagen. Vatten forslas i tankbilar eller pipelines från brunnar. Särskilt sommartid kan vattnet innehålla bakterier. Sommartemperaturerna kan nå över +50° och vintertid kan det på natten bli minusgrader. En ständig blåst som yr upp sanden som tränger in överallt är ett annat problem för människor och utrustning.

Självförsörjning är otänkbart under dessa förhållanden och västsaharierna är totalt beroende av internationell humanitär hjälp sedan 1975. Trots dessa svårigheter har västsaharierna administrerat sina läger på ett föredömligt sätt enligt många experter.

Lägren är indelade i fem separata enheter (wilayer) som i sin tur är indelade i byar (dairor). I varje tält bor en familj. Familjerna har dessutom ett murat hus av soltorkat tegel, som funge-

Väntan. 160 000 västsaharier har bott i flyktingläger i Algeriet sedan 1975, beroende av internationellt bistånd. Förhållandena är svåra, maten knapp och klimatet hårt. Frustrationen växer.

rar som bostad vintertid.

Bristen på elektricitet och vatten är två stora problem bland många andra. Via en liten solpanel kan många familjer få el några timmar per dag för att lyssna på Polisarios radio eller se på de tre TV-kanaler som finns eller få ljus kvällstid. Maten lagas på en slags gasspis.

UTHÅLLIGA KVINNOR

Sedan 1975 har man bott här. Nu föds en tredje generation som aldrig har sett sitt hemland.

På grund av att de flesta män deltog i kriget till 1991 tvingades kvinnorna från början ta ett stort ansvar i flyktinglägren. Befolkningen bestod då mest av äldre, kvinnor och barn. Förutom kampen för att överhuvudtaget överleva i en steril öken blev kvinnornas uppgift att förbereda uppbyggandet av en ny nation, att bygga upp infrastrukturer, att organisera och utveckla utbildning och hälsovård – praktiskt taget utan resurser. Kvinnorna hade dessutom ofta många barn. Att föda och uppfostra dessa barn utan närvarande fäder i ett flyktingläger var ytterligare en svår uppgift.

– Vi är ett nomadfolk, afrikaner och muslimer. Vi kämpade mot analfabetism och okunnighet. Allt var nytt för oss, berättar

de Khadiya Hamdi på en internationell kvinnokonferens i Barcelona i februari 1998.

Det västsahariska kvinnoförbundet UNMS har kontakt med kvinnoförbund världen runt.

De västsahariska kvinnorna hade i det ursprungliga nomadsamhället en relativt självständig roll. Många män var kamelkaranförare genom öknen och därmed hemifrån långa perioder. Kvinnorna tog därför hand om kameler och getter, familjen och hushållet. De västsahariska kvinnorna har heller aldrig varit beslöjade, men man använder klädesplagget melhafa bland annat för att skydda sig mot sand och sol.

Under den senare delen av den spanska kolonialtiden förändrades kvinnornas situation. Familjerna lämnade sin nomadtillvaro för att ta arbete i fosfatgruvan till exempel. Sedan eldupphör 1991 mellan Marocko och Polisario har också situationen förändrats. Många män är tillbaka i lägren.

Den unga generation kvinnor som nu finns i flyktinglägren har nya och andra erfarenheter än sina mödrar. Många har studerat utomlands men flera återvänder i förtid för att hjälpa till i hemmen med traditionellt kvinnliga åtaganden under svåra praktiska förhållanden.

KATASTROFSTÖD PÅ LIVSTID?

Västsahariska Röda Halvmånen tillsammans med UNHCR (FN:s flyktingkommissariat) och andra organisationer sköter utdelningen av mat och kläder till familjerna. Alla familjer får en matranson varje månad och ett klädpaket två gånger om året – om det finns tillgång.

Matpaketen från FN:s matprogram WFP (World Food Programme) består av bönor, linser, mjöl, matolja och socker. Dessa

matpaketet är egentligen tänkta som ett kortvarigt stöd under en katastrofperiod efter till exempel en översvämning eller jordbävning. För västsaharierna kan den perioden nu räknas i decennier. Kritiken mot den ensidiga och bristfälliga kosten har därför varit massiv.

Ransonerna är knappa och många flyktingar lider av undernäring, men det råder ingen svält. Brist på proteiner och C-vitamin från frukt och grönsaker är ett stort problem.

Det kommer också matbistånd via UNHCR, EU:s biståndsorgan ECHO och enskilda organisationer i olika länder. Problemet är att dessa insatser sällan är konstanta och regelbundna.

Det finns odlingar i lägren, men det krävs stora resurser och ett enormt arbete för att få något att växa. De grönsaker, främst morötter och lök, som man ändå lyckas få fram räcker i bästa fall till sjuka och svaga flyktingar.

FN SKAR NED MATBISTÅNDET

2006 skar FN-organen UNHCR och WFP ned biståndet kraftigt. Istället för att som tidigare tilldelas 160 000 flyktingar skulle maten nu bara räcka till de 120 000 ”mest sårbara” flyktingarna.

Stora problem uppstod också då en rad länder inte betalade in de avgifter de utlovat som bistånd. Det ledde i sin tur till försenade eller uteblivna transporter av mat. Reservlagren tog därför slut.

Många flyktingar i lägren tolkade detta som ett sätt från omvärld-

Getmjölk. Många flyktingar har någon get som ger lite mjölk till barnen. Men studier visar att det orenade vattnet kan ge struma och kanske också andra skador hos människor och djur.

den att tvinga västsaharierna och Polisario att godta de alltmer urvattnade politiska förslagen att lösa avkoloniseringen av Västsahara.

EKONOMISK KRIS I SPANIEN SLÅR HÅRT

När den ekonomiska krisen slog till i Europa drabbades särskilt Spanien. Just från spanska ideella organisationer har Polisarios flyktingläger fått stora och regelbundna hjälpsändningar. Den spanska solidaritetsrörelsens stöd till den forna kolonins befolkning har varit stark. Dess kritik mot den spanska regeringens svek har också varit massiv. Men 2012 tvingas många organisationer överge sina projekt av ekonomiska skäl.

Västsaharas hälsominister reser hösten 2012 runt i Skandinavien för att försöka ersätta det bistånd som försvann.

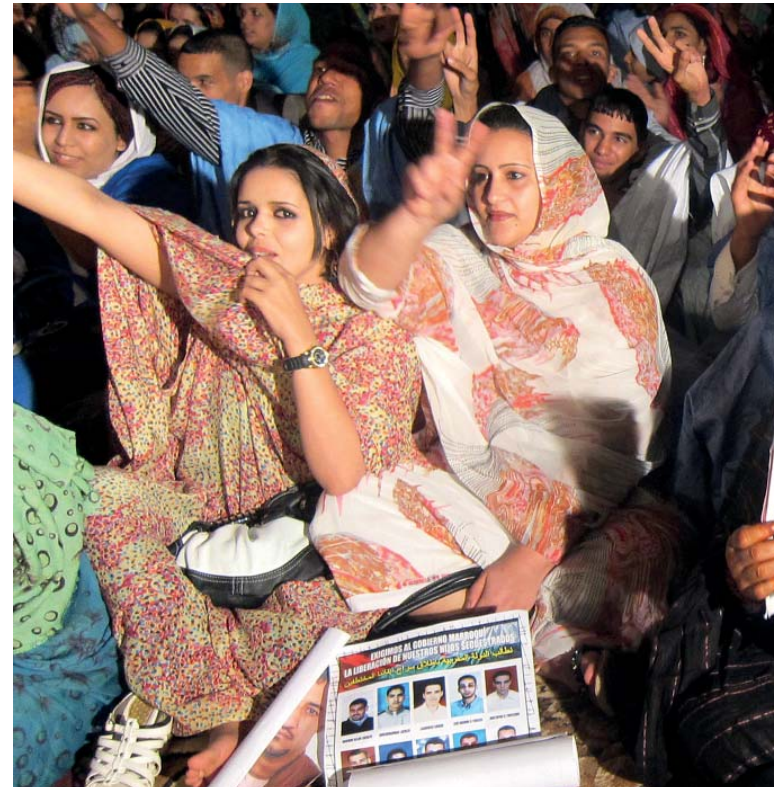
Sedan 1999 har den norska forskaren och nutritionisten Ingrid Barikmo för norska Kirkens Nødhjelp studerat hälsotillståndet bland barn och kvinnor. Undernäring och felnäring är ett stort problem. Efter ett besök i flyktinglägren i december 2012 är hennes kommentar:

– Vi kunde se en försämring. Nu går spiralen neråt och det är de riktigt små barnen som drabbas.

Cirka 30 procent av barnen är småväxta. De ökar alltså inte i längd som de ska. 53 procent av barnen, 56 procent av gravida kvinnor och 67 procent av ammande mödrar har anemi.

VATTNET

UNHCR driver vattenprojekt för att förbättra vattentillgången och vattenkvaliteten. Det har visat sig att vattnet bland annat innehåller för mycket jod, vilket kan ge struma.

Aktivistbesök. De första aktivister som besökte flyktinglägren hotades med dödsstraff. Nu trotsar fler förbudet och reser dit, glada över att träffa sina släktingar, förtvivlade över alla fängslade anhöriga.

– Det är för långsam administration från UNHCR, säger Ingrid Barikmo. Tekniken för vattenrening finns, men det tar för lång tid.

Många flyktningfamiljer har tre eller fyra getter, som kan ge några deciliter värdefull mjölk varje dag. Men nu har man upptäckt att getternas mjölk också innehåller jod, eftersom de dricker det jodrika vattnet. Dessutom äter de plast och allehanda skräp som innehåller miljögifter.

– Nu studerar vi om joden kan ge kognitiva skador och om det finns miljögifter i mjölken, berättar Ingrid Barikmo.

FAMILJEBESÖK

Ett av UNHCR:s uppdrag är ”förtroendeskapande åtgärder”. Sedan 2004 har de båda parterna Marocko och Polisario accepterat ett utbytesprogram som består av familjebesök från och till flyktinglägren och ockuperat område. Västsahariska familjer får under fem dagar besöka sina släktingar på andra sidan muren. Ofta har dessa släktingar inte sett varandra på över 30 år. Västsaharierna flygs in med FN-plan. Cirka 13 000 västsaharier har deltagit i besöken men mer än 42 000 står i kö och väntar på att få träffa föräldrar, barn och syskon på andra sidan muren.

SJUKVÅRD I ÖKNEN

Det finns ett uppbyggt sjukvårdssystem i lägren med ett nationellt sjukhus och enklare kliniker i varje wilaya. Här är dock brist på mediciner och sjukvårdsutrustning ett stort problem. Bristen på kontinuitet i hjälpen från utlandet har gjort vårdarbetet svårt. För att råda bot på detta gör utländska läkare via solidaritetsorganisationer tillfälliga vårdinsatser och vaccinationer. Italienska och

Tomater. Mycket hårt arbete och en hjälpsändning med fröer och utrustning har gjort en tomatodling möjlig i flyktinglägret Smara. Men det räcker inte långt och hjälp är sällan kontinuerlig.

Blåsten. Sanden yr och tränger in i allt. Här finns inga träd som stoppar den. Kvinnornas melhafor och männens turbaner skyddar ansiktena men medicinsk utrustning är svår att skydda.

spanska läkare har i omgångar stannat en period i lägren för att utföra till exempel ögonkontroller och operationer.

I många fall tvingas man skicka patienter utomlands för att de ska få adekvat hjälp. Det är många patienter som står i kö och väntar på att något land ska erbjuda vårdplatser som bistånd.

Det hårda klimatet med ständig blåst och otäta bostäder, bristande tillgång på elektricitet och extrem hetta gör att medicinsk utrustning och mediciner är utsatta för stora påfrestningar.

Hygien och sanitära förhållanden är andra viktiga problem även om situationen har förbättrats.

UTBILDNING FÖR ALLA

År 1975, när flyktingarna anlände till lägren, beräknas analfabetismen ha varit cirka 90 procent. Spanjorerna hade inte satsat på utbildning för kolonins befolkning.

Idag kan i princip alla flyktingar läsa och skriva.

Alla barn går minst sex år i skolan. Flera går om årskurser för att klara slutexamen. Varje daira har skolor för de små och varje wilaya har skolor för de äldre barnen. En del elever kan fortsätta sina studier i lägren. För vidare studier måste dock de flesta ungdomar skickas utomlands. Flertalet får sin gymnasieutbildning i Algeriet. En del ungdomar har fått gymnasie- och universitetsutbildning även i Libyen, Spanien, Kuba och Venezuela. Västsaharierna är helt beroende av stipendier och stöd från andra länder.

Trots bristande resurser håller utbildningen i flyktinglägren en relativt hög nivå. Här finns en skola för barn med fysiska handikapp. Det finns också en skola för barn och ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar. Skolan har funnits sedan 1997.

Ett problem är att de ungdomar, som efter utbildning utomlands återkommer till flyktinglägren har svårt att hitta passande sysselsättning. Det leder ofta till frustration.

– Alla kan ta till vapen och lära sig skjuta, bli en soldat. Men vi ville något annat för våra barn. Vi ville att de skulle få utbildning, bli något varaktigt för samhället och framtiden; läkare, jurister, lärare, vad som helst. Vi är stolta över detta! Våra barn har fått utbildning. Vi har lyckats! Detta är en förberedd generation, sa Aliyen Kentawi, Polisarios representant i Sverige i april 2013.

Spanska familjer har i många års tid tagit emot västsahariska barn under några sommarmånader. Cirka 10 000 barn har varje sommar på så sätt kommit bort från öknen under den hetaste tiden och samtidigt fått se och lära sig nya saker.

Västsaharas utbildningsministerium har uppmuntrat dessa vistelser. Samtidigt har det lett till en viss ojämlikhet bland familjerna, när barnen återvänder överlastade med presenter. En del barn har också av olika skäl stannat kvar hos sina spanska ”familjer”.

På grund av den ekonomiska krisen i Spanien har även dessa sommarvistelser begränsats.

KVINNOSKOLA

Redan 1978 byggde Polisario upp 27 februariskolan för kvinnor. Man ansåg att ett av de viktigaste målen var att utbilda kvinnor-

Skolan. Alla barn går sex årskurser i skolan. Därefter kan många av dem fortsätta på internatskolor i Algeriet eller i lägren. Även andra länder bidrar med utbildning för högre studier.

na, vars uppgift ju blev att ta hand om flyktinglägren. Skolan var ett internat, där kvinnorna kunde bo i tält med sina barn en period. Skolans kurser var lärarutbildning, hälsovård, administrativt arbete och hantverk. Efter utbildningens slut återvände kvinnorna till sina dairor och förde de nyvunna kunskaperna vidare.

Nu har 27 februari vuxit ut och blivit en egen wilaya, Boujdour. Men kvinnskolan finns fortfarande kvar.

ADMINISTRERINGEN AV LÄGREN

Flyktinglägren ligger på algeriskt territorium, men det är Polisario som själva administrerar och organiserar dem. Vanligtvis är det UNHCR som administrerar flyktingläger i världen.

– Vi vill inte ha hit biståndsarbetare. Om ni kommer hit från Europa, skulle allt arbete bli gjort snabbt och effektivt och vi själva skulle bli passiva. Skicka i stället hit de varor som vi behöver. Vi tar hand om det, lär oss och håller oss aktiva i flyktingtillvaron, sa en Polisariorepresentant vid ett besök i lägren 1985.

I varje दौरa fanns då de så kallade ”fem kommittéerna”, som tog hand om utbildning, sjukvård, distribution av mat och kläder, produktion och sociala frågor. Alla dairans invånare över 18 år deltog i någon av dessa kommittéer. Här förbereddes människorna för ett fritt Västsahara. Barnen gick i en slags förskola, där de lärde sig västsahariska sånger, danser och sagor. Sommartid hade skolungdomar kurser för vuxna med mottot ”Mitt barn är min lärare”.

Vattnet. Från borrade brunnar hämtas vattnet upp och leds i pipelines eller fraktas i tankbilar. Vattnet har hög jodhalt och borde renas. Tekniken finns. Bakterier ger infektioner sommartid.

Idag är situationen en annan.

De fem kommittéerna försvann strax efter eldupphör 1991, då flyktingarna trodde att de snart skulle återvända till sitt hemland.

De stora biståndsorganisationerna som till exempel EU:s ECHO samt FN:s flyktingkommissariat UNHCR kräver kontroll och personal med kontor på plats. Många andra mindre europeiska biståndsorganisationer driver egna projekt och anställer västsaharier.

Från att ha varit ett flyktingläger där alla utför de arbetsuppgifter som måste göras utan lön, finns nu vissa flyktingar som betalas bra av biståndsorganisationer och andra som lever enbart på den mat, kläder etc som fördelas centralt av Västsahariska Röda Halvmånen och Polisario. Det har lett till att flera ungdomar passiviserats i väntan på ett betalt biståndsjobb.

EN PENNINGEKONOMI VÄXER FRAM

Vid sidan av Polisarios kontroll över fördelningen av det internationella biståndet till flyktingarna i lägren har en privatekonomi växt fram. Äldre flyktingar, som var anställda av spanska företag eller myndigheter före 1975, får en viss pension från Spanien, men de blir naturligtvis färre och färre. Västsahariska barn, som besökt Spanien får penninggåvor av sina spanska värdfamiljer, flyktingar med släktingar i Europa får gåvor, besökare i flyktinglägren betalar sina flyktingvärdar, västsaharier anställs i biståndsprojekt och så vidare. Det har lett till att det nu finns flera butiker i lägren och att man kan ana en viss skillnad i levnadsstandard bland flyktingarna.

Tälten. Många tält är vackert inredda med tyg från biståndsorganisationer. Man sover på och under tjocka filtar. Sol och vind går hårt åt tältduken, som måste repareras och bytas ofta.

Ökenfilm. FiSahara är en internationell filmfestival som startade på spanskt initiativ 2003. Flyktingarna kan se film. Skådespelare och regissörer kommer. Nu finns också en "filmskola".

DEN BEFRIADE DELEN AV VÄSTSAHARA

Den drygt 200 mil långa befästa, minerade och radarövervakade ”muren” delar Västsahara i två delar, en västlig som utgör cirka två tredjedelar av landet och är ockuperad av Marocko och en mindre, östlig, kontrollerad av Polisarios armé. ”Muren” byggdes av Marocko med hjälp av franskt och amerikanskt teknologiskt stöd under åren 1981–1987 för att stänga ut Polisarios väpnade gren.

Hur många västsaharier som bor i den befriade delen av Västsahara är svårt att veta.

TIFARITI

Kring samhället och oasen Tifariti bor dock många västsaharier. Här finns sjukhus och olika administrativa byggnader från 1991. De upprättades, när västsaharierna i flyktinglägren trodde att folkomröstningen om självständighet snart skulle äga rum. Här finns också delar av Polisarios armé.

MINURSO har två av sina posterings i det befriade området

Läger i frihet. I den befriade delen av Västsahara bor många nomader med sina kameler och getter. Faror vilar dock under sanden. Här finns mellan fem och tio miljoner minor och klusterbomber.

för att kontrollera eldupphör.

I augusti 1991 strax innan eldupphör trädde i kraft bombade det marockanska flygvapnet Tifariti. Många byggnader förstördes.

Polisarios kongresser har ägt rum i Tifariti de senaste gångerna. Hit har tusentals västsaharier och internationella gäster, mat och tält fraktats den 30 mil långa vägen från flyktinglägren i Algeriet. Det tar cirka åtta timmar, inklusive matpaus, att resa med jeep till Tifariti genom väglös öken.

Till befriat område kommer periodvis västsaharier från lägren för att turas om att ta hand om kamelhjordar. I den befriade delen bor också stadigvarande många västsahariska nomader med sina kameler och getter som i gamla tider. Men det finns faror i sanden.

MUREN, MINORNA OCH KLUSTERBOMBERNA

”Muren” är tre meter hög på sina ställen. På den västra ockuperade sidan finns marockanska tanks och militärfordon och högteknologiska vapen. Den marockanska radarövervakningen har en räckvidd på cirka 60 kilometer in i Polisario-kontrollerat område.

Den marockanska armén har cirka 150 000 soldater utplacerade längs muren vid posterings med några kilometers mellanrum.

Västsahara är ett av världens mest minerade områden enligt den brittiska frivilligorganisationen Action on Armed Violence (tidigare Landmine Action). Här finns mellan fem och tio miljoner minor, synliga eller gömda i ökensanden. Action on Armed Violence har sedan 2006 kartlagt, markerat och röjt minor, klusterbomber och oexploderad ammunition i den östra Polisario-kontrollerade delen av Västsahara i samarbete med Polisario och MINURSO. Varje år skadas och dödas människor och djur. Cirka 800 personer har dödats och 1 600 skadats sedan 1975.

Den norska staten är den största bidragsgivaren till minröjningsprogrammet med cirka fem miljoner norska kronor varje år. Arbetet sker med lokalt utbildade västsaharier.

Marocko har inte skrivit under Ottawakonventionen 1999 som innebär ett förbud att tillverka, använda, lagra eller sprida personminor.

Klusterbomberna fälldes av marockanskt flyg eller sköts upp med raketer fram till 1991. En klusterbomb kan innehålla 1 000 mindre bomber, som kan vara förvillande lika leksaker och är inte större än en läskedrycksburk. De små bomberna sprids över ett område stort som ett par fotbollsplaner och utgör ett ständigt hot mot nomadbefolkningen och framför allt barnen.

Ett stort problem med klusterbomber är att endast cirka tio procent av dem detonerar vid nedslaget. Resten ligger och väntar på att någon ska plocka upp dem eller trampa på dem.

Marocko har inte skrivit under det förbud mot klustervapen som cirka 100 länder undertecknade i december 2008.

Ökenlandskapet. Här finns berg, oaser, små vattenhål, tätt packad sand med fossil, sanddyner och framför allt sand. Ett engelskt forskarteam undersöker arkeologi och klimatförändringar.

Klusterbomber. Brittiska Action on Armed Violence utbildar väst-saharier som röjer minor och klusterbomber på Polisariokontrollerat område i samarbete med MINURSO. Många nomader har skadats.

POLISARIO OCH SADR

Polisario Front är en nationell befrielseströrelse för Västsahara, som har deklarerat att man efter folkomröstningen och en eventuell seger kommer att behålla makten under en övergångsperiod tills allmänna val hålls. Under den perioden gäller republikens konstitution. Om sedan Polisario omvandlas till ett politiskt parti återstår att se.

Polisarios kongress, som äger rum vart fjärde år, är den högsta beslutande instansen och väljer generalsekreterare och medlemmar i nationalsekretariatet.

Nationalsekretariatet består av 50 medlemmar och är Polisarios verkliga maktorgan. Förutom generalsekreteraren är ledarna för kvinnoorganisationen UNMS, ungdomsorganisationen UJSARIO, den fackliga organisationen UGTSARIO och Polisarios

← **Ökenskepp.** Västsaharierna, ett nomadfolk i öknen, har bevarat många av sina traditioner. Kamelen är ett viktigt djur och finns alltid med vid Polisarios högtidliga sammankomster.

→ **Väntan.** Eldupphör har inte brutits sedan det trädde i kraft 1991. Det alltså inget krig, men Polisarios soldater är stationerade i den befriade delen precis som marockanska på den ockuperade delen.

militära gren ELPS självskrivna medlemmar. De övriga är valda medlemmar från flyktinglägren och från den ockuperade delen av Västsahara.

Vid Polisarios trettionde kongress i december 2011, som ägde rum i Tifariti på befriat område, deltog 2 100 kongressdelegerater.

F.d soldat. Vid eldupphör 1991 återvände många soldater till flyktinglägren. En vanlig syssla är att vara chaufför för alla som ska fraktas runt. Turban och solglasögon är viktiga redskap.

Cirka 300 utländska gäster deltog de första dagarna.

Inför kongressen hade många, särskilt unga, västsaharier krävt en återgång till krig på grund av frustrationen över dödläget i Väst-saharafrågan. Något sådant beslut togs dock inte.

Mohamed Abdelaziz återvaldes till generalsekreterare 2011, något som han varit sedan 1976. Den legendariske ledaren El Ouali Mustapha Sayed dödades i strid i närheten av Mauretaniens huvudstad samma år.

Fyra kvinnor valdes in i nationalsekretariatet.

Vid kongressen återupplivades ytterligare en gren av Polisario Front; studentorganisationen UESARIO (Unión de Estudiantes de Saguia el Hamra y Rio de Oro) som varit vilande sedan 1975.

Polisario har representationskontor i 24 länder, bland annat i Sverige, Norge, Danmark och Finland.

Ungdomsorganisationen, kvinnoorganisationen och den fackliga organisationen har goda kontakter med ett flertal politiska partier, förbund och organisationer runt om i världen inklusive Sverige.

Nationalrådet (parlamentet) består av 53 medlemmar. Val till nationalrådet sker vartannat år. Vid valet i februari 2012 var 25 procent av de valda parlamentsledamöterna kvinnor.

SADR:s REGERING

SADR:s (Saharawi Arab Democratic Republic) president väljs också på Polisarios kongress. Sedan 27 februari 1976 då SADR utropades som stat i samband med att Spanien lämnade Västsahara (om än utan att fullborda sina avkoloniseringsplikter) har Polisarios generalsekreterare och SADR:s president varit en och samma person. Mohamed Abdelaziz har varit president sedan hösten 1976. Presidenten utser premiärminister. Regeringen består av 29 personer varav fyra av dem var kvinnor 2012. I januari 2012 omvaldes Abdelkader Taleb Omar till premiärminister.

SADR har ambassader i 27 av de cirka 80 länder som erkänt staten. Några av dessa länder har dock tagit tillbaka sina erkännanden. Demokrati, marknadsekonomi, respekt för de mänskliga rättigheterna, jämställdhet, stöd till de svaga samt ett statligt ägande av naturresurserna är några av grunderna i SADR:s konstitution.

Soldaterna. Polisarios armé finns i den befriade delen av Väst-sahara men också vid behov i flyktinglägren. Många ungdomar är frustrerade över omvärldens ointresse och vill återgå till krig.

OMVÄRLDEN OCH VÄSTSAHARA

”Utan Frankrikes stöd skulle aldrig Marockos ockupation kunna fortsätta.” Så säger många västsaaharier.

Det är säkert sant. Frankrike kan med sitt veto i FN:s säkerhetsråd stoppa resolutioner. Det har Frankrike utnyttjat. Inte ens en utvidgning av MINURSO:s mandat till att gälla övervakning av brott mot mänskliga rättigheter lyckas säkerhetsrådet driva igenom år 2013, trots att USA har signalerat ett ja för ett sådant beslut.

Inom EU har också Frankrike en särställning när det gäller frågor som rör Nordvästafrika. Det är klassisk fransk kolonialmark och franskt intresseområde.

EU:s intresse av en partner i Nordafrika inför en kommande frihandelszon samt en broms för migranter från Afrika har gjort att många EU-länder blundar för kungadömet Marockos ockupation. Ändå är det inget land som ger Marocko rätt till Västsahara och EU ska främja och försvara de mänskliga rättigheterna i sina förbindelser med länder utanför EU.

Katastrofstöd. Biståndet kommer bland annat från FN:s katastrofstöd och UNHCR. Algeriet och ideella organisationer i Spanien är andra stora pålitliga givare. Sverige har också gett humanitärt stöd.

– Alla EU:s handelsavtal har en klausul om mänskliga rättigheter. Om rättigheterna kränks kan avtalet suspenderas, påpekar svenska politiker.

EU:s fiskeavtal med Marocko, som inte utesluter de västsaahariska vattnen, bryter mot internationell lag. Så gör även jordbruks- och handelsavtalet från 2012 som inte heller utesluter varor från Västsahara.

Under 2013 vill EU dessutom utvidga handelsavtalet genom att låta det gälla också tjänster och inte bara varor. Syftet är att för enkla Marockos integration med EU:s inre marknad enligt EU-kommissionens ordförande Manuel Barroso.

I EU-parlamentet finns en tvärpolitisk grupp med representation från olika politiska block, som arbetar för västsaahariernas rätt till självbestämmande; ”Peace for the Saharawi People”.

Men Spaniens regim värnar om sitt fiske och har aldrig erkänt att man inte har avslutat avkoloniseringen av Västsahara. ”I opposition står alla politiker och pratar sig varma för västsaahariernas rätt, men så fort de hamnar i regeringen så är det glömt”, säger luttrade spanska Västsaharaaktivister.

USA har en lång historia av goda relationer med Marocko i

kriget mot Irak till exempel och i kriget mot terrorismen. Flera av Guantanamofångarna lär ha fått passera Marockos beryktade fängelser.

AFRIKANSKA UNIONEN

OAU (Organisation of African Union) bildades 1963 med avkolonisering som ett huvudsyfte. 1982 blev SADR fullvärdig medlem. Marocko lämnade då organisationen i protest. 1985 valdes SADR till vice ordförande i OAU.

2002 förvandlades OAU till AU (Afrikanska Unionen) och SADR blev medlem i verkställande utskottet.

2013 är Marocko fortfarande det enda afrikanska land som inte ingår i Afrikanska Unionen.

ALGERIET OCH 80 ANDRA STATER

Det är Algeriet som har upplåtit mark till Polisario för att de ska kunna organisera sina flyktingläger. Algeriet har också ständigt i internationella forum försvarat västsahariernas rätt till självbestämmande och självständighet samt försett västsaharierna med utbildningsmöjligheter och mycket annat stöd.

I den övriga arabvärlden däremot verkar de flesta länder inte vilja stöta sig med Marocko.

De cirka 80 länder som har erkänt den västsahariska staten SADR är naturligtvis ett stort politiskt stöd för västsaharierna. När Sydafrika 2004 erkände SADR var det ytterligare en stor seger.

Kläder och makrill. Praktisk Solidaritet har med Sida-stöd bidragit med begagnade kläder under lång tid. De senaste åren har man också skickat makrill på burk, ett mycket uppskattat livsmedel.

SVERIGE OCH VÄSTSAHARA

Västsahariernas öde har förblivit okänt för den stora allmänheten framför allt på grund av den nästan obefintliga bevakningen i massmedia.

Ett av undantagen är SVT:s Uppdrag granskning som 2010 sände två program om hur värdefull fisk i de västsahariska vattenen illegalt fiskades upp och förvandlades till Omega3-tabletter i Norge som såldes vidare till bland annat Sverige.

SVT:s Världens konflikter gjorde samma år också ett program om Västsahara.

Sverige röstade nej till EU:s fiskeavtal med Marocko 2006 och 2011 men har inte aktivt drivit Västsaharafrågan inom EU.

I den svenska riksdagen har det under lång tid funnits en enighet kring västsahariernas rätt till självbestämmande och självständighet. Ett nätverk med representation från de flesta riksdagspartier arbetar med frågan. Krav har årligen rests på ett ökat politiskt och humanitärt stöd till Polisario och västsaharierna, en frysning av EU:s associeringsavtal med Marocko samt ett erkännande av den västsahariska staten. Motioner om Västsaharafrågan, interpellationer och debatter har förekommit i stor mängd i riksdagen.

Den svenska regeringen har i FN hela tiden stött västsahariernas rätt till självbestämmande. Sverige har dock aldrig tagit någ-

← **Biståndet.** Deras land är en skattkammare, full av naturresurser. Ändå tvingas de leva på ett magert internationellt bistånd. Katastrofstödet har levererats till flyktingarna i 38 år.

→ **Solidaritet.** Spanjorer i Sevilla demonstrerar mot Marocko i juli 2013: Frihet för de västsahariska politiska fångarna! För ett fritt och självständigt Västsahara! Den spanska regeringen säger något annat.

ra initiativ till resolutioner i FN:s generalförsamling. Sverige har heller inte erkänt republiken SADR.

I december 2012 tas så ett historiskt majoritetsbeslut i riksdagen, där regeringen uppmanas att erkänna den västsahariska staten. Detta vägrar dock Alliansregeringen att göra med hänvisning till kriterier för erkännande av stater. Dittills har inget inflytelserikt land i Europa erkänt SADR. Det svenska riksdagsbeslutet tas emot med jubel av den västsahariska befolkningen i den ockuperade delen samt i flyktinglägren.

Människorättsaktivisten Brahim Dahane tilldelades den svenska regeringens Per Angerpris 2009.

1997 deltog Sverige med 10 civilpoliser i FN-styrkan MINURSO under ett år. 1998 deltog man med 75 minröjare under fyra månader.

Den svenska staten har länge stött de västsahariska flyktingarna humanitärt genom Västsahariska Röda Halvmånen. Biståndet kanaliserades via Rädda Barnen i många år, men efter att organisationen 1992 av okänd anledning beslutade sig för att dra sig ur, har katolska Caritas och därefter insamlingsorganisationen Praktisk Solidaritet tagit över biståndsansökningarna till Sida. Katastrofstödet bestod från början av vällingpulver, tätduk och vattentankbilar.

Föreningen Emmaus Björkå/Praktisk Solidaritet har sedan 1978 med Sidastöd skickat begagnade kläder, skor och husgeråd. Prak-

Tyst protest. Elever på Jakobsbergs folkhögskola demonstrerar tyst utanför den marockanska statens turistbyrå i Stockholm 2009. Få svenska turister känner till Marockos ockupation av Västsahara.

tisk Solidaritet har med medel från Sida skickat konserverad malkrill på burk de senaste åren, ett viktigt proteintillskott som uppskattas av flyktingarna.

Det statliga Sida-stödet till Praktisk Solidaritet har de senaste åren uppgått till cirka tio miljoner kronor per år.

Flera politiska partier, kvinnoförbund och ungdomsförbund har på olika sätt stött västsaharierna. Så har till exempel Socialdemokratiska kvinnoförbundet byggt en kvinnoskola, ”Olof Palmeskolan”, ett projekt som numera stöds av Palmecentret. SSU, (Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund) har stött ungdomsprojekt för västsahariska ungdomar i flyktinglägren. Palmecentret i samarbete med Centern, Folkpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har stött ett projekt för ungdomar från både ockuperat område och flyktinglägren.

Flera frivilligorganisationer har också stött västsaharierna på olika sätt.

ETT FRAMTIDA VÄSTSAHARA

Ett självständigt Västsahara skulle utan tvekan bli en ekonomiskt livskraftig stat, som utan problem kan försörja sin lilla befolkning. Enbart exploateringen av de omfattande fosfatfyndigheter na torde ge Västsahara Afrikas högsta levnadsstandard per capita. Dessutom finns de fiskrika vattnen och alla oexploaterade fyndigheter inklusive troligen olja.

Befrielse rörelsen Polisario Front och SADR:s regering har sedan 1976, trots alla svårigheter, visat prov på framgångsrikt ledarskap och diplomatisk skicklighet genom det sätt man byggt upp och lyckats underhålla flyktinglägren samt utveckla interna-

tionella relationer under alla dessa år. Man har aldrig hemfallit åt terrorhandlingar. Man har lyckats samla befolkningen under en enande organisation, trots säkerligen många olika politiska uppfattningar.

Den västsahariska befolkningen både i flyktinglägren och på ockuperat område, står rustad för att starta en uppbyggnad av landet. Utbildningsnivån, även bland kvinnor, är förhållandevis hög.

Allt tyder på att ett självständigt Västsahara har alla förutsättningar att bli en demokratisk och modern stat.

Den stora frågan är dock vilket intresse världens ledande stormakter, främst USA och Frankrike, har av att dess allierade Marocko ska upphöra med ockupationen av Västsahara och respektera internationell rätt och ingångna avtal, så att den västsahariska befolkningen äntligen kan besluta om sin egen framtid enligt folkrätten.

– Tyvärr står inte folkrätten så högt i kurs just nu, konstaterade statsvetaren Inga Brandell torrt 2010.

– Men Sverige borde absolut vara mer pådrivande. De små staterna i Europa som inte har några intressen som står på spel kunde åta sig att driva de principiella frågorna som till exempel västsahariernas rätt till självbestämmande och självständighet, menar hon.

Men det finns också ljus vid horisonten.

Det finns ett intresse för Västsaharafrågan inom politiska partier, ideella organisationer och allmänheten i framför allt de nordis-

Flaggan. Den kanske viktigaste symbolen för västsaharierna är förbjuden i den ockuperade delen av Västsahara. I flyktinglägren kan den svarta, vita, gröna och röda flaggan exponeras fritt och ofta.

Ett möte. Statsminister Olof Palme möter de unga Polisarioledarna Baba Mustapha Sayed, Mohamed Khadad, Salek Segeir och Bachir Mustafa Sayed i Stockholm i mitten av 80-talet.

ka länderna. I Marocko protesterar människor i flera manifestationer mot fattigdom och korruption. Och i maj 2013 gick cirka 2 000 modiga västsaharier ut på gatorna i den ockuperade huvudstaden El Aaiún med Västsaharas förbjudna flagga.

I 40 år har de demonstrerat sin vilja till självständighet. De tycks lika fast beslutna att fortsätta, nu som tidigare, trots att de utsätts för ständigt hot och våld.

MAROCKO

Marocko, med cirka 32 miljoner invånare, är en monarki med parlament, flerpartisystem och oberoende domstolar enligt grundlagen.

Verkligheten ser dock annorlunda ut. Den reella makten finns hos kungen och makteliten runt honom. Det finns tre ämnen som inte får ifrågasättas i Marocko; monarkin, islam och Marockos rätt till Västsahara. Den marockanske kungen är politisk, militär och religiös ledare. Han leder också Högsta juridiska rådet.

Efter landsomfattande protester i samband med ”den arabis- ka våren” 2010 föreslog kungen vissa grundlagsändringar. En del makt skulle flyttas från kungen till parlamentet och premiärministern. Oppositionen hade uppmanat till röstbojkott, eftersom man ansåg att förändringarna var för små men 2011 röstades förslagen igenom. Men regeringsledaren väljs fortfarande av kungen och premiärministern kan bara upplösa parlamentet efter överläggningar med kungen.

Vid parlamentsvalet 2012 vann islamisterna stort. Kungen gav

Kungen. Överallt i den ockuperade huvudstaden El Aaiún syns porträtt av Marockos kung Mohammed VI. Marockanska flaggor vajar också överallt för att befästa bilden av Marockos makt.

samtidigt sina allierade nyckelposter i förvaltningen för att övervaka och påverka utvecklingen.

ETT NÄRMAST FEODALT SAMHÄLLE

Den före kungen Hassan II styrde landet mer eller mindre enväldigt i nästan fyrtio år från 1961 till 1999.

När sonen Mohammed VI tog över makten efter faderns plötsliga död i hjärtinfarkt, fanns det förhoppningar om att bland annat Västsaharafrågan skulle kunna lösas. Så blev inte fallet. För västsaharierna är situationen densamma. Mohammed VI har visserligen genomfört vissa reformer för den marockanska befolkningen, men enligt många kritiker är en nedärvd, ålderdomlig och närmast feodal maktstruktur, ”makhzen”, det som hindrar en verklig modernisering av själva Marocko.

Marocko är fortfarande ett fattigt land med djupa klassklyftor.

Kungafamiljen, världens äldsta kungadynasti, är landets största jordägare samt största aktieägare i ONA (Omnium Nord-Africain), en företagsgrupp med intressen i de flesta av landets ekonomiska sektorer. Kungen ”är landets ledande bankir, försäkringsman, exportör och jordbruksproducent.” ”Kritiker kallar honom Che-

fen för Marocko AB.” Korruption vid hovet och mutor inom den statliga sektorn grasserar. Detta kunde man läsa i en artikel i Sunday Times i mars 2012.

Marockos kung låg enligt den amerikanska tidskriften Forbes på sjunde plats i ligan ”Världens rikaste monarker” 2009 med sina 2,5 miljarder dollar och 27 palats och residens, som kostar astronomiska summor att underhålla. Bara underhållet för palatset i Rabat ska 2010 ha kostat 228 miljoner euro, vilket är dubbelt så mycket som kostnaden för Élyséepalatset i Paris.

GRÖNSAKER OCH CANNABIS

Marocko har en blandekonomi som baseras på jordbruk, fiske, fosfat, turism samt pengar som marockaner utomlands skickar hem.

Illegal haschtillverkning är också en betydelsefull inkomstkälla. Marocko är världens största producent av cannabis. 90 procent av allt hasch i Europa kommer från Marocko.

ANALFABETISM

Den marockanska grundskolan är formellt nioårig, men långt ifrån alla går där. Cirka 50 procent av den marockanska befolkningen är analfabeter. Bland kvinnorna och på landsbygden är siffran ännu högre. Två av tre kvinnor kan inte läsa eller skriva. Den marockanska kvinnan står under en manlig släktings förmyndarskap.

Bland marockaner i allmänhet är ”de södra provinserna”, som

El Aaiúns hamn. Från det långa transportbandet fraktas fosfaten med båt ut i världen. Vinsten hamnar i marockanska fickor. Fosfat och fisk är två av anledningarna till Marockos ockupation.

Västsahara kallas i Marocko, en självklar del av Marocko. Så har man lärt sig i skolan och sådan är den marockanska propagandan.

DE HEMLIGA FÄNGELSERNA

Under kung Hassans regim tog den hemliga polisen effektivt hand om regimkritiker. Många torterades och ”försvann”.

I boken Notre ami le roi (Vår vän kungen), som kom ut i Frankrike 1990 men förbjöds i Marocko, skildrade den franske journalisten Gilles Perrault kung Hassans skräckvälde och offrens öden.

1991 frigavs 28 marockaner från det fruktade hemliga fängelset Tazmamart i Atlasbergen. Då hade informationen om detta fängelse och dess fruktansvärda förhållanden sipprat ut till ”rätt” personer i omvärlden. Många av fångarna, som var höga officerare anklagade för kuppforsök mot kungen, hade suttit i Tazmamart sedan 1973. De hade levt inspärrade i 18 år i var sin cell i totalt mörker och isolering, med torftig föda och totalt utan vård. Av 58 fångar överlevde bara dessa 28. I självbiografin ”Jag såg solen två gånger på tio år” skildrar en av de överlevande fångarna upplevelserna i fängelset.

Samma år som Tazmamartfångarna släpptes, ”frigavs” cirka 300 civila västsaharier från andra hemliga marockanska fängelser.

RÄTTVISA OCH FÖRSONING?

Den nye kungen, sonen Mohammed VI, lät 2001 inrätta en speciell kommitté, IER (Instansen för rättvisa och försoning) för att kompensera för det som hände under dessa så kallade ”blyår” under kung Hassan II, då mängder av oppositionella marockaner samt civila västsaharier fängslades, torterades och i många fall dödades. Därmed skulle ett streck strykas över denna dystra period i Marockos historia.

Kompensation har utbetalats – till en del. När det gäller västsa-harierna har endast en blygsam penningssumma delats ut till någ-ra, inte alla. Upprättelse har de aldrig fått och ingen har gripits, åtalats eller dömts för alla de övergrepp som begåtts.

RÄTTSSYSTEM OCH MEDIA

Domarnas och tjänstemännens löner är låga. Domstolarna är ut-satta för påtryckningar från inrikesministeriet och präglas av kor-ruption. Marocko har ett grundmurat dåligt rykte bland männis-korättsorganisationer som Amnesty International.

Den grundlagsfästa pressfriheten är i praktiken begränsad. Jour-nalister som inte fogar sig utsätts för trakasserier. Myndigheter kan beslagta tidningar med misshagliga artiklar. Redaktörer har fängslats, tidningar förbjudits och utländska journalister utvisats efter kung Mohammeds tillträde 1999.

Regeringen tvingade TV-bolaget Al Jazeera att stänga sitt kon-tor i Rabat 2011 på grund av artiklar de skrivit om bland an-nat Västsahara.

Många dagstidningar är knutna till något politiskt parti. Regimen äger också den officiella nyhetsbyrån Maghreb Arab Press (MAP).

DEN ARABISKA VÅREN

Under ”den arabiska våren” i Nordafrika 2011 startade på in-ternet den så kallade ”20 februarirörelsen” i Marocko. Cirka 130 000 marockaner deltog i demonstrationer i 50 marockan-ska städer den dagen. Protesterna för en förändring gällde främst korruption, sociala frågor, rättssystemet och kungens makt, men inte mot kungen direkt. Protesterna fortsatte långt in på hösten.

Något verkligt hot mot kungen var det alltså aldrig. Till skillnad från andra arabstater slog den marockanska regimen inte tillba-ka demonstranterna med massivt övervåld.

Men protester har förekommit under både 2012 och 2013. De-monstrationerna har utlysts av rättighetsgrupper, fackföreningar och demokratiaktivister efter missnöje mot att den nya islamist-ledda regeringen inte har uppfyllt sina vallöften om att bekämpa korruption och fattigdom.

FRANKRIKE OCH USA

Marocko är starkt västorienterat och har den forna kolonisatören Frankrike som sin närmast allierade. Inte bara handelsutbytet utan även det politiska samarbetet är stort. Franska toppolitiker har personliga band och kontakter med det marockanska kungahu-set sedan länge och privata sommarhus i bland annat Marrakech.

Marocko har ett frihandelsavtal och ett långvarigt militärt sam-arbete med USA. Marocko är så nära knutet till NATO som ett icke-medlemsland kan vara.

Marocko ställde också upp på den USA-ledda invasionen i Irak 2003 och har aktivt deltagit i USA:s så kallade krig mot terrorismen.

EU OCH MAROCKO

1996 undertecknades ett associeringsavtal mellan Marocko och EU. Målet för EU var och är ett frihandelsområde runt Medelha-

Rättegång. 15 marockanska advokater uppträdde som ”huliganer på en fotbollsmatch” i rättegångssalen i Casablanca 2010 vid pro-cessen mot Brahim Dahane, Ali Salem Tamek och Nasiri Ahmed.

Polisen. Civilklädda marockanska poliser fotograferade på El Aaiúns gator under "intifadan" 2005. Då greps hundratals västsaharier och "Svarta fängelset" i El Aaiún fylldes till bristningsgränsen.

vet. Partnerskapet mellan EU och Marocko fördjupades ytterligare genom att Marocko fick "advanced status" 2008, något som endast Israel dessförinnan hade. Marocko är EU:s största biståndsmottagare bland partnerskapsländerna. Under åren 2007–2013 har Marocko fått cirka 1,3 miljarder euro av EU.

2012 undertecknades ett nytt handels- och jordbruksavtal mellan EU och Marocko som precis som det famösa fiskeavtalet inte utesluter varor producerade i Västsahara.

2013 ska Ministerrådet och EU-parlamentet rösta om ett nytt fiskeavtal mellan EU och Marocko, där de västsahariska vatt-

nen ingår.

Inom EU-parlamentet har dock många protester mot Marocko-samarbetet förekommit.

Flera besök från EU-parlamentet till Västsahara har stoppats under årens lopp. Både enskilda parlamentsledamöter och delegationer har hindrats att ta sig in i den ockuperade delen av Västsahara. Det skedde så sent som våren 2013 då Isabella Lövin (MP) och tre kolleger kastades ut från Marocko under förödmjukande former. (Se sidan 77)

MAROCKANSKT SPIONAGE

Säkerhetsapparaten, som innehåller flera paramilitära organisationer, är direkt underställd inrikesministeriet och har ett omfattande nät av informatörer både inom och utanför Marocko. Det framkom inför en rättegång 1997 då Hovrätten för Västra Sverige dömde en marockan med svenskt medborgarskap till åtta månaders fängelse för hemlig underrättelseverksamhet och spionage mot landsmän och Polisariosympatisörer i Sverige. Den dömde marockanen var ordförande i Marockanska föreningen i Göteborg.

Liknande avslöjanden har gjorts på 2000-talet i bland annat Nederländerna och Tyskland.

MAROCKOS INTRESSE AV VÄSTSAHARA

Det finns naturligtvis flera orsaker till Marockos ockupation av Västsahara 1975. Förutom expansionistiska planer på ett "Stor-marocko" handlade det om att avvärja hoten mot kungamakten samt att bevaka de ekonomiska intressena.

Under början av 70-talet hade delar av den marockanska mi-

Den arabiska våren. Våren 2011 bröt stora demonstrationer ut i 50 städer i Marocko. Marockanerna protesterade bland annat mot korruption, fattigdom och rättssystemet. Protester har fortsatt.

litären genomfört flera mer eller mindre spektakulära kuppför-sök mot kungen. Samtliga misslyckades och flera av kuppmän-nen dömdes alltså till att bli "levande begravda" i det hemliga fängelset Tazmamart.

Genom invasionen av Västsahara enades befolkningen kring en stor fråga och marockanernas blickar vändes bort från kunga-palatset. I stort sett hela den marockanska armén, cirka 150 000

soldater, stationerades dessutom i Västsahara.

Därmed var den omedelbara faran för nya militärkupper avvärd.

Västsaharas fosfat var och är värdefull för Marocko, som själv har stora fosfatfyndigheter. Med Västsaharas fosfatfyndigheter under sig skulle Marocko kliva fram som landet med de största fosfattillgångarna i världen.

Västsahara med alla sina andra naturtillgångar gömda i sanden och i havet är ett jungfruligt land som ska exploateras.

Den marockanska regimen vill troligen inte heller bo granne med en ny stat som med största sannolikhet skulle få ett modernt, demokratiskt ledarskap.

”Mina bröder är försvunna”

Nhabouha

– Ungdomarna finns i ett hemligt fängelse utanför Rabat, men en eller två är döda, säger Nhabouha lugnt utan att avslöja några känslor.

Det är sina två bröder hon talar om – och tretton andra unga män.

De var på väg till Kanarieöarna i december 2005 för att i en liten båt ta sig ut ur den ockuperade delen av Västsahara och berätta för omvärlden om ”intifadan”, som hade börjat ett halvår tidigare.

30 år efter den marockanska ockupationen gick västsaharier dödsföraktande ut på gatorna för att visa sitt motstånd i fredliga manifestationer. Marockansk polis slog ned och grep mängder av demonstranter. Fängelset i El Aaiún var överfullt av miss-handlade och torterade fångar. Alla kända västsaharaaktivister greps, men protesterna fortsatte ändå i månader.

Problemet var att så lite information läckte ut till omvärlden.

Förföljelserna mot de fredliga västsahariska demonstranterna fanns dokumenterade på dvd-skivor. Det var dessa som de 15 ungdomarna skulle överlämna till journalister vid en presskonferens, när de anlände som båtflyktingar till Kanarieöarna. Nu skulle världen få veta. Så var det tänkt.

Men de kom inte till Las Palmas och ingen vet med bestämdhet vad som hände.

De marockanska myndigheterna hävdar att ungdomarna drunknade, men inga kroppar har visats upp för anhöriga.

Vittnesuppgifter säger dock, att ungdomarna greps av marockansk polis på stranden utanför El Aaiún, innan de hade klivit i någon båt. Därefter ska de ha förts till hemliga fängelser.

– De marockanska myndigheterna varken erkänner eller förnekar för oss att de har tagit de 15 ungdomarna. De säger att frågan är under utredning. Men till utländska journalister ger de annan information, säger Nhabouha.

– Vi tror tyvärr att några av ungdomarna är döda. Vi tror att flera skottskaades när de greps 2005 och att de har torterats svårt. Vi tror också att de satt i ett annat fängelse från början men att de förflyttades till Rabat. Nu hoppas vi bara på att någon ska hitta fängelset, där ungdomarna finns, säger hon.

Jag träffar Nhabouha i ett sommarvackert och fridfullt Sverige 2009. Här är hon på tillfälligt besök.

Hon och andra systrar och mödrar till ungdomarna bildade tidigt en kommitté för att försöka ta reda på vad som har hänt med de försvunna unga männen. De har försökt att uppvakta marockanska politiker, organisera sittdemonstrationer och sprida informationen – utan resultat.

– Vi har blivit slagna, bevakade av polisen, fått se våra hem omringade av poliser och blivit hindrade från att träffa utlänningar. Den marockanska polisen kan till exempel fängsla en aktivist för att förhindra möten med utländska besökare.

– Alla utlänningar som besöker den ockuperade delen av Väst-

sahara bevakas från första minuten, säger Nhabouha.

– Vi måste befria de 15! Det är vårt mål, även om vi blir hotade och stoppade.

– Vi behöver få ut information om de kidnappade ungdomarna, så att vi kan få stöd och solidaritet från andra personer och länder.

Flera av de anhöriga till de försvunna ungdomarna har blivit erbjudna pengar och andra mutor för att de ska upphöra med sina efterforskningar och manifestationer.

Fyra år senare är kunskapen om vad som hänt de 15 unga männen lika liten. De är fortfarande försvunna. Men systrarna och mödrarna fortsätter envist att ställa krav och protestera.

"Det svarta fängelset". 2005 fanns cirka 800 fångar i det ökända fängelset i El Aaiún, som är dimensionerat för cirka 200. Bara detta gjorde förhållandena förfärliga, förutom all misshandel och tortyr.

”Marocko förbjuder oss att tala”

Brahim Dahane

– Det är svårare att stå ut med hunger och kyla nu när jag är 44 år än när jag fängslades första gången som 19-åring, berättar Brahim Dahane.

Han vet vad han talar om. Han har hungerstrejkat i 41 dagar i ett marockanskt fängelse.

Han var bara ett barn när Marocko ockuperade Västsahara 1975. 1987 greps han och hundratals andra västsaharier inför ett FN-besök. I fyra år satt han i ett hemligt fängelse utanför huvudstaden El Aaiún under vidriga förhållanden men överlevde. Han vägde 35 kilo när han släpptes.

Sedan dess har han med fredliga medel försökt att få ut information till omvärlden om alla de övergrepp som den västsahariska befolkningen fått och fortfarande får utstå från den marockanska ockupationsmakten.

Tillsammans med andra västsahariska före detta fångar bildade han föreningen ASVDH, som omedelbart förbjöds av marockanska myndigheter.

Det var för detta informationsarbete som han hösten 2009 tilldelades Per Angerpriset av den svenska regeringen. Motiveringen löd: Han har ”uthålligt med fredliga medel och personligt mod

riskerat sitt liv i kampen för mänskliga rättigheter.” Men vid den högtidliga prisutdelningen i Stockholm stod bara en ensam tom stol på podiet och kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth fick lämna priset till Brahims syster Aicha i stället. Brahim satt åter i fängelse i Marocko.

Tillsammans med sex andra aktivister hade Brahim Dahane rest till de västsahariska flyktinglägren i Algeriet. Det var första gången som västsaharier från ockuperat område gjorde en sådan resa.

De sju greps vid återresan när de landade i Casablanca, kastades i fängelse, skulle ställas inför militärdomstol och hotades av dödsstraff. Brottet? De hade besökt flyktinglägren och även träffat representanter för Polisario och betraktades därför som landsförrädare.

Amnesty förklarade dem som samvetsfångar.

– ”Det finns bara två val: Patriot eller förrädare”, sa kung Mohammed i ett tal till nationen tre veckor efter att vi hade gripits. Och kungens tal är lag, säger Brahim Dahane, som är på besök i Stockholm hösten 2011 för att tacka för det pris som han fick två år tidigare.

I ett och ett halvt år satt han fängslad. Flera gånger hunger-

Grips. Brahim Dahane och de sex andra västsaharierna på Algers flygplats 2009. Några timmar senare grips de av marockansk polis på Casablancas flygplats anklagade för högförräderi.

Pris. Brahim Dahanes syster Aicha får ta emot sin fängslade brors pris av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth vid en högtidlig ceremoni i Stockholm en månad senare.

strejkade gruppen mot förhållandena i fängelset och för att det inte blev någon rättegång. Till slut, våren 2011, frigavs gruppen villkorligt utan dom. Det betyder alltså att de när som helst kan fängslas igen.

– Javisst, så är det, konstaterar Brahim Dahane lugnt.

Tre saker får man inte ifrågasätta i Marocko; kungen, islam och Marockos rätt till Västsahara. Och detta trots att en FN-styrka på plats i Västsahara ska se till att en folkomröstning om Västsaharas självständighet genomförs.

– Förtrycket i den ockuperade delen av Västsahara har hårdnat sedan marockansk militär stormade och rev det fredliga protestlägret Gdeim Izik i november 2010, berättar Brahim Dahane.

– Nu finns det marockanska militärfordon och poliser i varje kvarter i samtliga västsahariska städer. Det är förbjudet att sätta upp tält någonstans. Marockanerna vill inte ha ett nytt Gdeim Izik. Helikoptrar cirklar överallt och kontrollerar alla. Stannar vi några stycken i öknen för att ta en kopp te, skickas en snabbpatrull direkt.

Han vill helst inte tala om sig själv utan om de nya människorättsaktivister som nu sitter fängslade på samma ställe som han själv satt.

– Ledarna för det fredliga Gdeim Izik-lägret hungerstrejkar efter ett år utan rättegång i fängelset. Nu måste vi alla stå på deras sida, uppmanar Brahim Dahane.

”Jag grät av glädje i fem dagar”

Decala

Hon är kanske 70 år. Hon vet inte så noga. Sex barn har hon fött. Decala sitter hopkrupen på filtarna i tältet i flyktinglägret Smara i Algeriet en kall decemberdag 2007. Hon är en av de få som vägrar bo i lerhus under den kalla vintern. I stället bor hon i tältet året runt. Här känner hon sig hemma.

Hon värmer sakta händerna över elden. Hon tittar lite frånvarende på mig. Hur mycket ser hon egentligen? Antagligen inte mycket men tillräckligt i alla fall för att krypa bort till andra änden av tältet och gräva fram en mycket vacker ljusgrön melhafa ur den stora kistan och genast ge mig, främlingen, som gåva.

Decala längtar tillbaka till det gamla beduinlivet i Västsahara. Ett fritt och öppet liv. Hon och familjen levde som nomader med kameler och getter, tills torkan slog till och spanjorerna lockade in beduinerna till arbetet i städerna och till fosfatgruvan Bou Craa. Familjen slog sig ned i sitt tält utanför El Aaiún. Hennes man Sidi Mohamed arbetade med vägbygge.

På hösten 1975 marscherade den marockanska armén in i Västsahara. Två av Decalas söner sköts ned direkt på gatan. Decala, hennes man och tre barn flydde därför ut i öknen undan marock-

anska bombplan mot den algeriska gränsen och sedan till det nyupprättade flyktinglägret på algerisk mark.

Den äldsta dottern blev kvar i det ockuperade Västsahara. Hon var redan gift och bosatt i södra Västsahara långt från El Aaiún. Det var omöjligt för henne att fly.

En av Decalas två unga söner gick snart med i Polisarios armé men stupade i kriget efter bara två år.

Nu hade Decala en son och en dotter kvar hos sig i flyktinglägren. Sonen Sidahmed skickades till Kuba för att studera och få en utbildning.

Då bröt Decala samman. Hon som tidigare varit så social, isolerade sig nu i tältet. Sonen skickades då efter från Kuba och fick avbryta sin utbildning. Decala återhämtade sig långsamt.

2004 startade UNHCR, FN:s flyktingkommissariat, utbytesresor mellan flyktinglägren och ockuperat område, som en så kallad förtroendeskapande åtgärd. Syftet var att låta familjemedlemmar träffa varandra efter att ha varit åtskilda av den marockanskbyggda minerade muren i årtionden.

UNHCR organiserade därför resor mellan flyktinglägren och ockuperat område. Ett FN-plan med västsahariska passagerare

lyfte från flyktinglägren. Fem dagar fick de stanna hos sina släktingar i ockuperat område. Nästa resa gick med passagerare från ockuperat område till flyktinglägren och så vidare. Nästan alla västsaaharier i flyktinglägren har släktingar kvar i ockuperat område. Tiotusentals personer listade sig omedelbart för att få resa till sina släktingar. Nära anhöriga som barn och föräldrar prioriteras först och 2013 är listan på västsaaharier som vill träffa sina familjemedlemmar fortfarande oerhört lång. Processen har avbrutits flera gånger och människor får vänta i årtal på att träffa sina nära och kära släktingar.

Decalas äldsta dotter i den ockuperade delen av Västsahara prioriterades. Mamman var för svag för att själv resa. Redan första året 2004 fanns dottern och Decalas barnbarn med på planet mot flyktinglägren.

Att träffa sin dotter efter 29 år. Omöjligt att föreställa sig.

– Jag grät i fem dagar, säger Decala. Av glädje. Vi hade fest i fem dagar. Vi pratade oupphörligt. Min dotter sov tätt intill mig – de få timmar som vi sov.

Återseendet. Decala har fött sex barn. Två söner sköts vid invasionen, en i kriget. En dotter och son bor med henne i flyktinglägren sedan 1975. Sin andra dotter mötte hon efter 29 år 2004.

NÅGRA VIKTIGA ÅRTAL

- 1884** Berlinkonferensen. De europeiska västmakterna delar upp Afrika mellan sig. Spanska Sahara (Västsahara) tilldelas Spanien.
- 1947** En spansk geolog upptäcker bland annat fosfatfyndigheter.
- 1956** Marocko blir självständigt och behåller starka band med Frankrike.
- 1960** FN antar Avkoloniseringsdeklarationen.
- 1962** Algeriet blir självständigt efter en lång och blodig befrielsekamp.
- 1963** FN fastställer västsahariernas rätt till självbestämmande och självständighet enligt avkoloniseringsdeklarationen.
- 1966** FN uppmanar Spanien att genomföra avkoloniseringen.
- 1973** Polisario Front bildas. Väpnad kamp mot de spanska kolonisatorerna inleds.
- 1975** Internationella Domstolen i Haag avvisar Marockos och Mauretaniens krav på Västsahara.
- 1975** Gröna Marschen inleds. Marockanska och mauretanska styrkor invaderar Västsahara. Västsaharier flyr först österut, senare in i Algeriet.
- 1975** Den hemliga illegala "Trepartsöverenskommelsen" i Madrid. Spanien "säljer" sin koloni till Marocko och Mauretanien mot 35% av fosfatfyndigheten samt fiskerättigheter.
- 1975** Krig mellan Polisarios väpnade gren och Marockos/Mauretaniens arméer.
- 1976** Den sista spanjoren lämnar Spanska Sahara.
- 1976** Polisario utropar den nya republiken SADR (Västsahariska demokratiska arabrepubliken) den 27 februari.
- 1979** Mauretanien sluter fred.
- 1984** Mauretanien erkänner SADR.
- 1988** Marocko och Polisario accepterar OAU/FN:s Settlement Plan.
- 1991** Eldupphör mellan Marocko och Polisario. FN-styrkan MINURSO på plats för att genomföra en folkomröstning. Västsaharierna ska välja självständighet eller integration med Marocko.
- 1991** Marockanska bosättare strömmar in i Västsahara i strid med Settlement Plan.
- 1992** Ingen folkomröstning som planerat. FN-representanten Johannes Manz avgår i protest.
- 1995** Frank Ruddy, MINURSO-tjänsteman, rapporterar att MINURSO har förvandlats till ett instrument för marockanerna. Marocko obstruerar identifieringsprocessen. Folkomröstningen skjuts ständigt upp av FN:s säkerhetsråd.
- 2000** Marocko lobbar för en "tredje lösning", begränsad autonomi för Västsahara.
- 2001** Ett franskt och ett amerikanskt oljebolag sluter avtal med Marocko om oljeprospektering utanför Västsaharas kust. Starka protester från omvärlden.
- 2002** FN:s undersekreterare för rättsliga frågor, Hans Corell, meddelar att oljeutvinning inte får ske på västsahariskt territorium utan västsahariernas godkännande och vinst.
- 2004** Marocko vägrar självständighet för Västsahara.
- 2005** 30 år efter ockupationen bryter demonstrationer ut i den

- ockuperade delen av Västsahara. Hundratals västsaharier fängslas.
- 2006** Nytt fiskeavtal mellan EU och Marocko. Sverige röstar som enda land nej, eftersom de västsahariska vattnen inte är uteslutna.
- 2009** Den fängslade människorättsaktivisten Brahim Dahane tilldelas den svenska regeringens Per Anger-pris för sitt fredliga arbete.
- 2010** Uppdrag granskning avslöjar i två tv-program hur västsaharisk prima fisk mals ned till fiskolja och säljs av marockanska bolag till norska företag som förvandlar oljan till Omega3-tabletter.
- 2010** 35 år efter ockupationen upprättar västsaharier i den ockuperade delen ett protestläger ”Gdeim Izik”. Lägre störmassas av marockansk polis. Hundratals västsaharier fängslas.
- 2011** EU-parlamentet röstar nej till fiskeavtalet mellan EU och Marocko.
- 2013** Frankrike stoppar åter en utvidgning av MINURSO:s mandat, som skulle gälla övervakning och rapportering av brott mot de mänskliga rättigheterna.
- 2013** Polisario Front firar sin 40-årsdag 20 maj.
- 2013** EU-kommissionen förhandlar fram ett nytt fiskeavtal med Marocko. De västsahariska vattnen är inte heller nu uteslutna.

FÖRKORTNINGAR

- AFAPREDESA** Asociación de Familiares de Presos y Desaparecidos Saharaui
- ASVDH** Asociación Saharaui de Víctimas de Violaciones Graves de Derechos Humanos Comidas por el Estado Marroquí
- AU** African Union
- CCDH** Conseil Consultatif des Droits de L’Homme
- CODESA** Collective of Saharawi Human Rights Defenders
- CORCAS** Conseil Royal Consultatif pour les Affaires Sahariennes
- ECHO** European Community Humanitarian Office
- ELPS** Ejército de Liberación Popular Saharaui
- HRW** Human Rights Watch
- ICJ** Internationella Juristkommissionen
- IER** Instance Équité Reconciliation ((Instansen för rättvisa och försoning)
- MAP** Maghreb Arab Press
- MINURSO** United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
- NUSW** National Union of Saharawi Women
- OAU** Organization of African Union (Numera AU)
- OCF** Office Chérifien des Phosphates
- OHCHR** Office of the High Commissioner for Human Rights (UN)
- ONA** Omnium Nord-Africain
- ONHYM** Office National des Hydrocarbures et des Mines
- POLISARIO FRONT** Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y Río de Oro
- RFK Center** Robert F. Kennedy Center for Justice & Human Rights

SADR Saharawi Arab Democratic Republic
UESARIO Unión de Estudiantes de Saguia el Hamra y Rio de Oro
UGTSARIO Unión General de Trabajadores de Saguia el Hamra y Rio de Oro
UJSARIO Unión de la Juventud de Saguia el Hamra y Rio de Oro
UNHCR United Nations High Commissioner of Refugees
UNMS (NUSW) Unión Nacional de Mujeres Saharaui
WFP World Food Programme
WSRW Western Sahara Resource Watch

KÄLLOR

Action on Armed Violence (Landmine Action): Rapporter om Västsahara

Amnesty International: Årsrapporter och andra rapporter om Västsahara (t.ex Rights Trampled. Protests, violence and repression in Western Sahara) 2004-2012

ARSO (Association de soutien à un referendum libre et regulier au Sahara Occidental)

Arts, Karin, Pinto Leite, Pedro: International Law and the Question of Western Sahara, IPJET, 2007

Bourequat, Ali: Jag såg solen två gånger på tio år. Tranans förlag, översättare Kristina Ekelund, Bokförlaget Tranan 2003

Campbell, Matthew: Arab Spring topples tyrants, but not Morocco's absolute monarch Mohammed VI, Sunday Times, 11/3 2012

Decaster, Michèle: Trots övergrepp fortsätter de sitt fredliga motstånd, Tidskriften Västsahara 1, 2013

Desertec

Fichtelius, Erik: Västsaharas kamp för oberoende, Prisma 1978

Goulding, Marrack: Peacemonger, London, Murray, 2002

Hodges, Tony: Western Sahara, The Roots of a Desert War, Lawrence Hill & Company Westport, Connecticut 1983

Human Rights Watch: Rapporter om Västsahara

Klamberg Mark, Hartman Ylva, Sántha Hanga: Crimes Against Humanity in Western Sahara: The Case Against Morocco, Jurisdisk Publikation 2, 2010

Malmgren, Marina: Lång kamp för ett fritt Västsahara, Göteborgs-Posten 11/3 2007

MINURSO (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara)

Okkupert land, fordrevet folk, Norsk flyktinghjelp, 2008

Oxford Business Group: Morocco 2011

Perrault, Gilles: Notre ami le roi, Gallimard 1990

Shelley, Toby: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? Zed Books, 2004

SPS (Sahara Press Service)

Thunberg, Lena: Västsahara – Afrikas sista koloni, 2004

Tidskriften Västsahara 2004–2013

Trial Observations in Western Sahara. Reports and Legal Analysis. ICJ, Internationella Juristkommissionens svenska avdelning, 2011

United Nations, Reports of the Secretary-General on Western Sahara, 2004–2013

United Nations, Security Council, Resolutions on Western Sahara, 2004–2013

Utrikesdepartementet: Länder och regioner; Västsahara, 2013

Utrikespolitiska Institutet, Länder i fickformat nr 316, 2012: Marocko, Västsahara

Van Walsum, Peter: Sahara's long and troubled conflict, El País 28/8 2008

Wide Angle, TV-program, intervju med James Baker, 19/8 2004

WSRW (Western Sahara Resource Watch)

Zoubir, Yahia H: Västvärlden talar med kluven tunga, Tidskriften Västsahara 3/2010

FÖR MER INFORMATION

Föreningen Västsahara är en partipolitiskt obunden solidaritetsförening som bedriver informationsarbete kring Västsaharafrågan. Föreningen publicerar tidskriften Västsahara som utkommer med fyra nummer per år.

E-post: vastsahara@brevet.nu

Hemsida: www.vastsahara.net

Andra hemsidor:

ARSO: www.arso.org

Fish Elsewhere: www.fishelsewhere.eu

Norska Støttekomiteen for Vest-Sahara: www.vest-sahara.no

Sahara Press Service: www.spsrasd.info/en

Western Sahara Resource Watch: www.wsrw.org

VästsaharaAktionen: www.vastsaharaaktionen.se

FOTOGRAFERNA I BOKEN

**Ett stort tack till alla
fotografer som har
bidragit med bilder
till denna bok.**

Casper Hedberg: 91, 96, 130, 131 www.casperhedberg.com
Kim Naylor: 2, 3, 81, 88, 90, 92 www.kimnaylor.com
Johan Persson: 38, 95, 104 www.kontinent.se
Emmanuel Royer: 50, 57

Anonym: 15, 19, 44, 60, 62, 72, 73, 74, 115, 116, 119, 121
Anna Artén: 87
Lotta Bolin: 48, 112
Nick Brooks/Western Sahara Project: 94
Michèle Decaster: 70
Julia Finér: 102
Thomas Frantsvold: 121
Leiv Martin Green: 67
Johnny Håvik: 110
Ulla-Karin Karlson: 53, 64, 78, 84, 85, 98, 128
Sven Lampell: 26
Gerardo Lizano: 132

Natasa Mirošević: 59
Okänd: 20, 22, 28, 31, 33, 35, 109
Palmeinstitutet: 108
Juan Perez: 105
Sahara Thawra: 68, 69
Sara Philipsson: 106
Nafaa Salem: 100
Solidmar: 117
Jan Strömdahl: 19
Lena Thunberg: 11, 14, 17, 61, 72, 118, 121, 123
Martine Perret, United Nations: 36, 41
Antonio Velázquez/Isabel Terazza: 6
Martin Wikström: 97, 99
Lamine Yahiaoui: 46
Monica Zak: 1, 82, 103
Christian Åslund, Greenpeace: 54
Heikki Älli: 27, 29

Solen. Solnedgång i flyktinglägret Smara. Det är vinter och kylan slår till när solen går ner. Men sommartid kommer solnedgången som en befrielse från 50 graders obarmhärtig hetta.

Barnen. De föds och växer upp i flyktinglägren. Barnen leker och →
står, frimodiga och nyfikna på besökare. På andra sidan den
minerade muren, bor släktingar som de aldrig kan träffa.

Livet. Livet går vidare trots knappa resurser. Det är inte krig men → →
fattigt och svårt med ett pressande klimat, små matransoner och
bristande sjukvård. Men testunden är helig och en viktig kulturtradition.

Flyktingar i Saharas öken sedan 1975

Västsahara är till stora delar ockuperat av Marocko sedan 1975. Men Spanien har ett stort ansvar, eftersom den spanska kolonialmakten inte genomförde en avkolonisering.

Hur kan omvärlden, inklusive EU, tillåta Marocko att fortsätta ockupationen, bryta mot FN-resolutioner, begå övergrepp på civilbefolkningen i den ockuperade delen av Västsahara och tömma landet på naturresurser?

Skattkammaren Västsahara är en liten bricka i ett storpolitiskt spel där folkrätten är satt på undantag.

160 000 alltmer frustrerade flyktingar väntar i öknen.

ISBN 978-91-981185-0-6